

K EXISTENCI INTERNAČNÍHO TÁBORA PRO VÁLEČNÉ ZAJATCE V HUMENNÉM (1942 – 1944)

OLDŘICH PEJS

PEJS, O.: To the existence of an internment camp for prisoners -of -war in Humenne (1942 – 1944). *Vojenská história*, 1, 12, 2008, pp. 70–92, Bratislava.

The author focuses on the situation in the Internment camp for the prisoners -of -war in Humenné where there were 70 people altogether, from which 52 French and 18 Yugoslavians soldiers. The Central Slovak authorities could not find a consensus in their legal competence for a long time. The Ministry of the National Security considered the military convicts deserted from German convict camps and captured in Slovakia as political refugees, it tried to pass its responsibility forward and pretended they did not exist. The Ministry of Interior with a decisive influence of The Office of the State Security pushed through a state-security approach aligned with the practice of Police criminal law management with the captured refugee soldiers and their following expel from the country. The author points at the fact that in the case of their stay in Slovakia the Office of the State Security requested their strict isolation and discipline. The Foreign Office considered the captured French and Yugoslavians as military persons from the neutral countries, who were, however, to be prevented from a military performance against Germany, the Slovak ally. The Slovak Red Cross (SČK) was the only one to consider them as the war victims. Slovak central authorities finally came to the point to apply the principles of The Geneva Convention on the Treatment of military refugees, on the captured and interned military refugees in Humenne, to which Slovakia had acceded yet in 1939, per analogiam.

Military history. Slovakia. World War Two. Internment camp in Humenne.

Na území Slovenska byly od podzimu 1939 internovány menší či větší skupiny válečných zajatců.¹ Jednalo se o polské válečné zajatce z války německo-polské, na níž se Slovensko podílelo jako vedlejší válčící strana.² Jejich pobyt na slovenském území však přinášel slovenské diplomacii nemalé mezinárodně-politické komplikace, neboť neposiloval postavení Slovenska v evropském kontextu, ba právě naopak dával světu na vědomí, že Slovensko není v tomto ozbrojeném konfliktu neutrálním státem, ale plně se angažuje na straně nacistického Německa. Tento proces vyvrcholil v létě 1941, kdy vojáky Rudé armády zajaté slovenskou armádou v poli na východní frontě předala slovenská strana do ru-

1 PEJS, O.: Polští zajatci z války německo-polské na Slovensku. In: *Vojenská história*, roč. 3, 1999, č. 1, s. 23.

2 PEJS, O.: Problematika válečných zajatců ve světle slovenského přístupu za ozbrojených konfliktů s Polskem a SSSR – několik poznámek. In: *Slovensko a druhá svetová vojna*. Zost. F. Cséfalvay, M. Púčik. Bratislava : VHÚ, 2000, s. 235.

kou Němců.³ Přítomnost sovětských občanů na slovenském území, a to jak válečných zajatců, tak civilních osob (zejména ženského pohlaví), nebyla žádoucí. Německý vojenský atašé v Bratislavě pplk. Heinrich Becker zprostředkoval v prosinci 1941 požadavek Vrchního velitelství německé branné moci (OKW) na ministra národní obrany gen. Ferdinanda Čatloše, aby slovenská armáda sovětské válečné zajatce rumunské národnosti předala rumunským úřadům. Mělo se jednat o obdobný krok, který učinila německá strana, když sovětské válečné zajatce po přezkoumání jejich rumunské národnosti propustila z německých zajateckých táborů a předala je do rukou Rumunů. Pplk. Becker upozornil, že pro projednání tohoto požadavku bude směrodatné, zda Slovensko bude vydržovat zajatecké tábory, anebo zda sovětské válečné zajatce neodevzdá do německých zajateckých táborů.⁴ Slovenské Ministerstvo národní obrany (MNO) proto informovalo v lednu 1942 svého vojenského atašé v Budapešti (akreditovaného i pro Bukurešť) plk.gšt. Štefana Jurecha, že slovenská armáda nemá žádné zajatce rumunské národnosti z východní fronty, protože své válečné zajatce předává do německých zajateckých táborů.⁵

Na slovenském území se však po ilegálním překročení hranice objevili váleční zajatci, kteří uprchli z německých zajateckých táborů umístěných na německém nebo Němci okupovaném území, případně kteří uprchli z internace (např. v Maďarsku). V první řadě šlo o polské zajatce, kteří byli předáváni zpět do rukou německých úřadů.⁶ Dále se na slovenském území po útěku z německých zajateckých táborů dostali britští (dobově angličtí) a francouzští zajatci. Pokud byli zadrženi, čekalo je policejní trestní řízení, odsouzení ke krátkodobému trestu vězení za neoprávněné překročení slovenské hranice bez cestovního dokladu (zpravidla na 3 – 7 dnů) a po odpykání trestu vypovězení ze slovenského území a předání Němcům.⁷ Útěky francouzských zajatců z německých zajateckých táborů přes slovenské území byly motivovány tím, že Francouzi považovali Slovensko za neutrální stát, kde buď dostanou povolení k pobytu do skončení války, nebo přejdou přes slovenské území do Maďarska, které udržovalo s vichystickou Francií přátelské vztahy. Britové naproti tomu hodnotili Slovensko jako nepřátelské území a chování civilního obyvatelstva vůči uprchlým válečným zajatcům jako neznámé, a proto doporučovali zajatcům slovenskému území se při svém útěku raději vyhnout. Po zběhlých zajatcích pátralo četnictvo a finanční stráž. V případě jejich zadržení měla následovat přísná osobní a zavazadlová prohlídka. Okresní úřady, které hraničily s územím českého protektorátu nebo polského generálního gubernátu odevzdaly zadržené zajatce – důstojníky nejbližším německým pohraničním úřadům a o zákroku podaly zprávu na Ústřednu státní bezpečnosti (ÚŠB) s uvedením přesných osobních dat zajatce. Okresní úřady ve vnitrozemí na zadrženého zajatce uvalily vazbu a ih-

3 PEJS, O.: Slovenská armáda a sovětské váleční zajatci v létě 1941. In: *Vojenská história*, roč. 8, 2004, č. 4, s. 42-45.

4 VÚA-VHA Praha, f. Sbirka dokumentů armády Slovenské republiky 1939 – 1945 (dále jen f. Sbirka), 38-23-71, MNO č.j. 270.173 Dôv./5.1941.

5 VÚA-VHA Praha, f. Sbirka, 38-27-72, MNO č.j. 270.191 Dôv./5.1941. „Slovenská armáda nemá zajatcov rumunské národnosti, nakoľko získaných zajatcov z východného frontu odovzdáva do nemeckých zajateckých táborov.“

6 SNA Bratislava, f. MZV 1939 – 1945, šk. 161, MZV č.j. 1545/I-1942.

7 Např. francouzský zajatec ppor. Léon Latosi byl zadržen 3.12.1940 četníky ze stanice v Čeklisu. Po výslechu byl výměrem policejního ředitelství v Bratislavě 27.12.1940 vypovězen ze slovenského území a též den předán Němcům. VÚA – VHA Praha, f. Sbirka, 39-16-81, MNO č.j. 140.010 Dôv./16.1941. – Francouzští zajatci Léon Solotareff a Paul Gorra byl zadržení 1.6.1941, odsouzeni ke 3 dnům odnětí svobody za neoprávněné překročení slovenské hranice a 5.6.1941 předání četnickou stanicí Stará Spišská Ves německé pohraniční stráž. VÚA – VHA Praha, f. Sbirka, 39-16-81, MNO č.j. 142.006 Dôv./obr.1941.

ned (zpravidla telefonicky) vrozuměly ÚŠB o zadržení, resp. eskortovaly zadrženého zajatce na ÚŠB. Vyskytly se i případy, kdy do případů zadržených zajatců na Slovensku zasáhli sami Němci.⁸

Rok 1942 přinesl částečný obrat v přístupu Slovenska k otázce válečných zajatců, a to v důsledku upevnění satelitního postavení Slovenska ve sféře německé „Nové Evropy“ po vyhlášení válečného stavu USA a Velké Británie a při hledání užších kontaktů s vichystickou Francií, i když Francouzi zde neskrývali jistou opatrnost a pozice Německa k samostatnému chování jeho satelitů nebyla dostatečně zřetelná.⁹ Oficiální uznání Slovenska vládou vichystické Francie v dubnu 1942 vytvořilo předpoklady pro výraznou změnu slovenského postoje k francouzským válečným zajatcům, kteří byli po útěku z německých zajateckých táborů zadrženi na slovenském území. Dne 2. května 1942 byli zadrženi kpt. René Marie Bertrand, kpt. Roger Vatinelle a npor. Ing. Henri Duroule, byli potrestáni policejním ředitelstvím v Bratislavě za neoprávněné překročení slovenské hranice a se souhlasem německého vyslanectví v Bratislavě jim byl na Slovensku udělen azyl. Místem jejich příkazaného pobytu se staly Topoľčany.¹⁰ Dne 17. května 1942 byl zadržen svob. Gérard Collier de la Marlière, vyslýchán ÚŠB v Bratislavě, zavedeno proti němu policejní trestní řízení a 27. června 1942 mu byl na Slovensku udělen azyl. Místem jeho příkazaného pobytu se stala až do odvolání Trnava. Stejný osud potkal por. Reného Camille Marouze, který byl zadržen 25. května 1942 a npor. Michela Bourela de la Roncière a por. Georgese Marie Charlese Barazera de Lannuriena, kteří byli zadrženi 15. července 1942. Všem třem byl příkázán pobyt rovněž v Trnavě.¹¹ Na slovenském území byl 30. dubna 1942 zadržen i první jugoslávský zajatec voj. Milider Kostić, kterému byl povolen pobyt ve Vrbovcích, okr. Senica.¹² Kompetentní slovenská místa však zpočátku nezaujala oficiální stanovisko k otázce válečných zajatců a postup okresních a policejních úřadů vůči nim tak nebyl jednotný. Např. britští zajatci Norman Middleton a Eduard Thomas Hardy byli po zadržení vypovězeni ze Slovenska a 22. června 1942 předáni Němcům.¹³ Totéž se odehrálo v případě francouzských zajatců Rogera Noela, Jeana Schlimovitsche, Raymonda Philipha, Josepha Kleppa, Artura Rierry, Gabriela Froisaca a dalších. U zajatců polského původu se jednalo o pravidlo. Naprostou výjimku mezi sovětskými zajatci představoval Michal Holebar, kterému byl povolen pobyt v Trebišove, neboť se narodil v Lastomíře, okr. Michalovce.

V červenci a srpnu 1942 se počet válečných zajatců zadržených na slovenském území zvýšil. Dne 12. srpna 1942 se konala na Ministerstvu zahraničních věcí (MZV) porada k otázce válečných zajatců, které se za MZV zúčastnil leg. tajemník Dr. V. Paulíny, za MNO npor. V. Hano a za ÚŠB hl. tajemník Vacho. Dr. Paulíny upozornil, že vzhledem k případu útěku tří francouzských důstojníků, kterým byl povolen pobyt v Trnavě,¹⁴ vyvstala nutnost přijetí

8 Např. britští zajatci Andrew Mitchell a Austin Hopkins byli zadrženi 26.8.1941 v Lubochnianské dolině u Vyšného Tajchu, převezeni na posádkové velitelství do Ružomberoku a Německá vojenská mise (DHM) rozhodla, aby byli předáni nejbližší německé pohraniční stráž. VÚA-VHA Praha, f. Sbirka, 39-16-81, MNO č.j. 144.395 Dôv./obr.1941.

9 PETRUF, P.: *Politické vzťahy medzi Francúzskom a Československom a Francúzskom a Slovenskom (1939 – 1948)*: Výber dokumentov. Martin : Matica slovenská, 2003, s. 130-131.

10 VÚA-VHA Praha, f. Sbirka, 39-16-81, ÚŠB č.j. 2097/2/1942.

11 Blíže srov. ŠIMONČIČ, J.: *Mojej Trnave : K dejinám Trnavy a okolia*. Trnava : B-print, 1998, s. 237-239.

12 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 2867/2/1942.

13 VÚA-VHA Praha, f. Sbirka, 39-16-81, MNO č.j. 402.638 Dôv./II-4. 1942

14 ÚŠB evidovala do jejich útěku 15.5.1942 tři francouzské důstojníky s povoleným pobytem v Trnavě, kteří byli na slovenském území zadrženi již 11.7.1941. Mělo se jednat o kpt. Henryho Galté, npor. Jeana Bréchnignaca a npor. Maurice Chavanneho. VHA Bratislava, f. VV1, šk. 62, Obranný důstojník, korešpondencia, č.j.

takových bezpečnostních opatření, aby se obdobný případ do budoucna nemohl opakovat. Navrhl, aby byl zřízen internační tábor pro ty válečné zajatce, kterým ÚŠB povolila na Slovensku pobyt a kterým bude v budoucnu takový pobyt povolen. Dr. Paulíny zdůraznil, že v internačním táboře je nutno ubytovat důstojníky zvláště, zajistit hygienické podmínky pobytu v táboře, který bude odpovídat svému účelu. Na poradě byl přijat závěr, že bezpečnostní služba v táboře bude svěřena četnictvu s tím, že ÚŠB i MNO zajistí co nejdříve vyhovující objekt ke zřízení tábora. MZV si však vyhradilo zásadní rozhodnutí o tom, kteří váleční zajatci budou umístěni do internačního tábora a jak se bude postupovat u těch, kteří zde nebudou umístěni. MZV zároveň oficiálně požádalo ÚŠB s odvoláním na závěry této porady, aby francouzští zajatci, odděleně důstojníci a mužstvo, byli internováni ve speciálních budovách nebo táborech, kde by byli pod stálým dozorem a bylo jim ponecháno jen minimální kapesné na osobu a měsíc (cca 100 Ks).¹⁵

Další porada ve věci zřízení internačního tábora pro válečné zajatce se konala 18. srpna 1942 na ÚŠB, které se za MNO zúčastnil npor. Hano a za Hlavní velitelství četnictva (HVŽ) por. Haban. Zde bylo dohodnuto, že MNO prošetří, zda bude možné zřídit uvažovaný tábor v Čemernom nebo v Bošanoch, popř. zda vojenská správa nedisponuje vhodným objektem na jiném místě a zda může tábor vybavit příslušným zařízením. Počítalo se zhruba s kapacitou 30 – 40 osob.¹⁶ Následující dny měly ukázat, že MNO dává od zajatecké problematiky ruce pryč a hledá vhodnou záminku, jak celou záležitost přenést na bedra rezortu Ministerstva vnitra (MV). Přednosta ubytovací správy stavebnictví Vojenské správy pplk. int. František Škrepek jednoznačně konstatoval, že válečné zajatce nelze ubytovat ani v Čemernom, kde je umístěn Pracovní sbor ani v Bošanoch, kde se nalézá oddělení Zbrojnice I. Všechny tamní budovy budou vzhledem k nástupu nováčků a pracovníků plně obsazené, půjde tak o nouzové ubytování velkého počtu osob. Z toho vyplynul jednoznačný závěr, že vojenská stavební správa k ubytování válečných zajatců nedisponuje vhodnými vojenskými objekty. Toto stanovisko obhajovala tím, že v letech 1940 – 1941 předala vojenské objekty ke zkoncentrování Židů, a to rozsáhlý barákový tábor v Novákoch, kasárna v Seredi a další prostory ve výcvikovém táboře Lešť (a rezort vnitra vrátil rezortu obrany po politickém rozhodnutí o deportaci židovského obyvatelstva ze Slovenska pouze prostory v Lešti). Pplk. Škrepek tak dovodil, že je na MV, aby poskytlo pro válečné zajatce vhodné prostory. Vojenská správa se v této věci opírala o stanovisko německého vyslanectví v Bratislavě tlumočené mjr. R. Wrabelem, které bylo chápáno jako oficiální stanovisko německé vlády. Německá strana dala na vědomí, že do budoucna nebude vyžadovat vydání francouzských zajatců, kteří uprchli z německých zajateckých táborů na slovenské území, vzhledem k tomu, že francouzská (rozuměj vichistická – pozn. O. P.) vláda uznala Slovenskou republiku, která nebyla s Francií ani právně ani fakticky ve válečném stavu, takže Slovenská republika není povinna ani oprávněna [sic!] tyto zajatce vydávat a musí je považovat za neutrální cizince a civilisty. Když tímto stanoviskem dali Němci Slovensku volnou ruku v zacházení s válečnými zajatci (zdůrazňují však s francouzskými zajatci), neopomněli, opět ústy mjr. Wrabe-

9499/Dôv.o.d.1941. – Tito důstojníci byli ubytováni u Jána Detricha a podporovala je Henriette Choteková z Dolnej Krupej, původem Francouzka. Srov. ŠA Bratislava (pobočka Trnava), f. MNV Trnava, šk. 23, MNV č.j. 12.707/1947. – Zmiňuje se o nich i francouzský vyslanec v Budapešti R. de Dampiere ve své zprávě z 22.7.1941 pro admirála F. Darlana, státního tajemníka zahraničních věcí vichystické Francie. Srov. PETRUF, ref. 9, s. 126.

SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MZV č.j. 2201/I-1942.

15 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MZV č.j. 2201/I-1942.

16 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB – úradný záznam 18.8.1942.

la, vysvětlit, jak si má slovenská strana počínat. Němci určili výlučnou kompetenci v otázce válečných zajatců slovenskému MZV po stránce mezinárodní a slovenskému MV po stránce vnitrostátní. Zdůraznili, že slovenské MNO není oprávněno zřizovat pro tyto zajatce internační tábory a vydržovat je. MNO se může pouze cestou ÚŠB v jednotlivých případech, z důvodů zpravodajsko-obranných, postarat o to, aby se kontroloval styk zajatců s cizinou, zabránilo se jejich špionážní a kurýrní činnosti.¹⁷

ÚŠB se proto pokusila projednat s Ústředním úřadem práce (ÚÚP) možnost zřídit internační tábor v některém z pracovních středisek. Rada dr. Zadžora z ÚÚP však namítal, že pracovní střediska jsou zřízena pro tzv. asociální živly, tj. nejnižší společenskou vrstvu, a není zde místo pro válečné zajatce.¹⁸ ÚŠB současně vyhotovila seznam cizích válečných zajatců, kteří se po zadržení zdržovali v roce 1942 na slovenském území, a zaslala ho 23. srpna 1942 MZV k zásadnímu rozhodnutí, kteří váleční zajatci mají být umístěni do internačního tábora a jak se má dále postupovat v případech těch, kteří zde nebudou umístěni.¹⁹ ÚŠB zároveň upozornila, že na poradě zástupců ÚŠB, MNO a HVŽ bylo konstatováno, že cizí válečné zajatce nelze považovat za vojenské zběhy, a proto se na ně nebudou vztahovat předpisy o postupu ve věci zběhů cizích států, ale budou po zřízení internačního tábora vydány zvláštní předpisy. ÚŠB předpokládala, že věc vyřídí osobně ministr vnitra s ministrem národní obrany.²⁰ Obranné oddělení MNO však 11. září 1942 oficiálně oznámilo ÚŠB, že vojenská správa nedisponuje toho času vhodným objektem za účelem zřízení internačního tábora.²¹

MZV připravilo 17. září 1942 verbální notu pro německé vyslanectví v Bratislavě a zároveň 18. září 1942 informovalo ÚŠB, jak postupovat v případě francouzských válečných zajatců zadržovaných na slovenském území. Verbální nota se týkala případu, kdy se 6. září 1942 četnická stanice v Melčiciach dozvěděla, že se v blízkém lese Hradná skrývají dvě podezřelé osoby. Po pátrání byli zadrženi dva francouzští zajatci, kteří uprchli z Horního Slezska, kde pracovali na stavbě železniční trati. Velitel místních německých polních četníků E. Bauer je hodlal z důvodu, že byli zadrženi v ochranném pásmu, předat německému vojenskému velitelství v Uherském Brodě. Nakonec se nechal přesvědčit, aby oba zajatci byli předvedeni k okresnímu úřadu v Trenčíně. Zde byl upozorněn, že si zajatce může převzít pouze se souhlasem ÚŠB. To odmítl a zajatce si odvedl s sebou. MZV vyslovilo názor, že chování německého polního četnictva bylo neoprávněné a nebylo v souladu se slovensko-německou smlouvou o ochranném pásmu. MZV se odvolalo na dřívější uznání tohoto slovenského stanoviska ze strany německého vyslanectví v Bratislavě a požádalo, aby německé orgány v ochranném pásmu dostaly příslušné instrukce.²²

MZV vydalo 18. září 1942 instrukci, jak na Slovensku zacházet se zadrženými cizími válečnými zajatci. MZV vycházelo z toho, že Slovensko nebylo s Francií a Jugoslávií ve válečném stavu právně ani fakticky, a proto se francouzští a srbští (rozuměj jugoslávští – pozn. O. P.) zajatci nebudou vracet na německé území a vydávat německým úřadům, ale zůstanou na Slovensku v internaci. MZV doporučilo v této věci postupovat v souladu s mezinárod-

17 VÚA-VHA Praha, f. Sbirka, 39-16-81, MNO č.j. 403.372 Dôv./II.4.1942.

18 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB – úřední záznam 21.8.1942.

19 Z vyhotoveného seznamu je patrné, že na Slovensku byli dosud zadrženi britští (dobově angličtí), francouzští, jugoslávští (dobově srbští), polští a sovětské váleční zajatci, kdy část z nich byla dosud držena ve vazbě okresních úřadů nebo policejního ředitelství v Bratislavě, resp. ÚŠB, a část již byla předána Němcům. Seznam zajatců si od ÚŠB vyžádalo 1.9.1942 i německé vyslanectví v Bratislavě.

20 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 2867/2/1942.

21 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 2867/2/1942.

22 VÚA-VHA Praha, f. Sbirka, 38-28-73, MNO č.j. 105.445 Dôv./II/5.1942.

ními úmluvami, zejména ženevskou úmluvou o zacházení s válečnými zajatci. I když se cizí váleční zajatci nemohou považovat za vojenské zběhy, jsou to však váleční zajatci, tzn. vojenské osoby, a proto nutná opatření k jejich internaci musí stanovit MNO, příp. ve spolupráci se zúčastněnými úřady (ÚŠB apod.). MZV dále konstatovalo, že v případě Velké Británie, Polska a SSSR se Slovensko nachází, anebo nacházelo, ať již právně nebo fakticky, ve válečném stavu, příp. jako v případě Polska v ozbrojeném konfliktu. Z tohoto důvodu budou britští, polští a sovětské zajatci vráceni tam, odkud ze zajetí uprchli.²³ MZV zároveň upozornilo, že každý případ francouzského zajatce zadržného na slovenském území je nutné hlásit ÚŠB a následně MZV. Není důvod, aby zajatci byli drženi v policejní vazbě (zajímá se o ně španělské vyslanectví, které zastupuje francouzské zájmy na Slovensku). MZV naléhalo na ÚŠB, aby učinilo opatření vůči francouzským zajatcům, kteří mají již povolen pobyt v Trnavě, kde se podle informací německého vyslanectví stýkají se soukromými osobami z čs. kruhů.²⁴ MZV dále upozornilo MNO, že předseda vlády a ministr zahraničních věcí V. Tuka rozhodl, že internační tábor pro válečné zajatce zřídí MNO, který tak bude pod vojenským velením a dozorem a internace bude v souladu se ženevskou úmluvou. Zajatcům se však měl znemožnit jak útěk, tak jakýkoliv styk s jejich vlastní armádou. Mjr. Schenko z obranného oddělení MNO proto neprodleně upozornil zahraničně-politické oddělení MNO, aby si ve smyslu výše zmíněného názoru mjr. Wrabela, že MNO není kompetentní zřizovat internační tábory, vyžádalo k této otázce i písemné vyjádření přímo od DHM, resp. od německého vojenského atašé.²⁵ MNO tak zůstalo v otázce válečných zajatců nadále pasivní, když považovalo zajatce za politické uprchlíky a vhodné objekty pro zřízení internačního tábora musela z pověření Tuky nakonec zajišťovat ÚŠB. Vyhlédnut byl objekt staré nemocnice v Humenném. Z příkazu přednosta ÚŠB Dr. Jozefa Benušky byla ve dnech 21. – 22. října 1942 provedena jeho obhlídka a bylo konstatováno, že plně vyhovuje zvolenému účelu. Objekt byl dislokován 1 km od města, skládal se ze dvou samostatných pavilonů bez zamřížovaných oken (v každém mohlo být umístěno 40 osob) s větším dvorem, objekt byl obehnan dvoumetrovou zdí a částečně tyčkovým (děravým a zpráchnivělým) plotem, měl vlastní kuchyni a zvláštní místnost, která mohla sloužit pro ubytování strážce. Objekt bylo třeba urychleně vybavit potřebným zařízením, zajistit stravu a strážení. ÚŠB proto 29. října 1942 požádala MNO o zapůjčení potřebného počtu (pro zhruba 45 osob) příkrývek, podhlavníků a prostěradel (v budově se nalézaly železné postele s matracemi) a zároveň o vzetí internovaných zajatců do stavu živých posádkovým velitelstvím v Humenném s tím, že výlohy na stravu půjdou na vrub ÚŠB. Se souhlasem Nejvyššího úřadu zásobovacího (NÚZ) se posádkové velitelství v Humenném zavázalo poskytovat po dobu 14 dnů, do doby, než bude v táboře zřízena vlastní kuchyně, plnou vojenskou dávku luštěnin (strukovin) a poloviční vojenskou dávku chleba pro 40 internovaných osob. ÚŠB také 4. listopadu 1942 požádala HVŽ, aby zřídilo v objektu tábora expozituru četnické (žandárské) stanice v počtu 6 četníků, kteří by zde konali strážní službu a zároveň by zde byli i ubytováni v některém z pavilonů.²⁶

Přednosta intendance MNO-VS plk.int. Filip Cramer nařídil se souhlasem gen. Čatloše posádkovému velitelství v Humenném, aby některý útvar místní posádky dodal do tábora

23 VÚA-VHA Praha, f. Sbíрка, 10-32-7, MNO č.j. 105.444 Döv./II/5.1942; VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1942, důvěrné, šk. 287, MNO č.j. 105.444 Döv./II/5.1942.

24 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MZV č.j. 2657/I-1942.

25 VÚA-VHA, f. Sbíрка, 38-28-73, MNO č.j. 105.445 Döv./I/5.1942.

26 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 3935/2/1942.

potřebný počet lůžkovin a zabezpečil po dohodě s okresním náčelníkem stravování zajatců, a to plnou dávkou luštění a poloviční dávkou chleba a masa.²⁷ HVŽ zřídilo dnem 7. listopadu 1942 v Humenném četnickou expozituru v počtu 1+5 („žandárska expozitúra internačného tábora Humenné“), jejímž úkolem se stalo strážení zde internovaných válečných zajatců.²⁸ Okresní náčelník v Humenném dr. Mihály se 7. listopadu 1942 obrátil na ÚŠB s tím, že místní posádkové velitelství dodalo vše potřebné a požádal o pokyny k převzetí budovy budoucího internačního tábora a k zajištění její případné opravy. Místní prohlídku budovy staré nemocnice provedl zástupce okresního úřadu komisař dr. Príkopa a zjistil, že četníci již dorazili na místo, ale budova, která je ve vlastnictví státu (MV – rezort zdravotnictví), byla velmi dlouho prázdná, v květnu 1942 zde byli umístěni Židé, potom Cikáni a tzv. asociální živly, a tak není ve stavu vhodném pro válečné zajatce. Dále konstatoval, že opravu vyžaduje vodovod, rozvody elektřiny, pec, záchody, okna, střecha, je nutné provést desinfekci místností. Na telefonický příkaz dr. Jurča z ÚŠB však okresní úřad prostřednictvím města Humenné připravil internační tábor do 13. listopadu 1942 k provozu.²⁹

První skupina 11 francouzských zajatců byla dopravena do Humenného autobusem 19. listopadu 1942. Druhá skupina 15 zajatců (včetně 4 Srbů) dorazila 14. prosince 1942. Zajatci nedisponovali žádnými osobními doklady. Zpočátku byli okresními úřady, resp. policejním ředitelstvím v Bratislavě dopravováni ze zajišťovací vazby do Prešova, kde se soustřeďovali na tamním policejním ředitelství (odbočka ÚŠB),³⁰ což bylo zdůvodněno tím, že se zajatci do Humenného převáželi auty, autobusem nebo peážním vlakem přes Košice okupovanými Maďarskem. Když se k Francouzům, kterým byl na Slovensku udělen azyl a příkázán pobyt na určeném místě, donesly zprávy o zřízení internačního tábora, pokusili se o odchod ze Slovenska. Třem důstojníkům z Trnavy (por. Barazer de Lannurien, npor. Bourel de la Roncière, por. Marouze) se to 27. listopadu 1942 podařilo, dalším z Topolčan již ne.³¹ Toho využila ÚŠB a pro veřejnost odůvodnila zřízení internačního tábora pro válečné zajatce tím, že zajatci zneužívali pohostinnost Slovenska k různým nepravostem, čímž zavdávali podnět k pohoršení slovenské veřejnosti. MZV požádalo 2. října 1942 ÚŠB, aby vydala pokyny pohraničním orgánům na státní hranici s Německem, českým protektorátem a polským generálním gubernátem k zabránění překročení státní hranice cizími válečnými zajatci, kteří uprchli z německých zajateckých táborů. Britští, polští a sovětsí zajatci, i kdyby byli zadrženi ve slovenském vnitrozemí, se měli předávat německým úřadům. Francouzští a srbští (jugoslávští) zajatci neměli být předáni německým úřadům, pokud byli zadrženi ve slovenském vnitrozemí a nikoliv na státní hranici (t. j. pokud překročili hranice bez vědomí slovenských pohraničních orgánů). Za zadržení na hranici se mělo považovat i zadržení ve slovenském pohraničním pásmu (jednalo se o pásmo v šířce 10 km), které náleželo pod pravomoc slovenské pohraniční stráže. Zde zadržení francouzští a srbští (jugoslávští) zajatci se předávali německým úřadům.³²

27 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MNO č.j. 167.395 Dôv./III/16-3-1942.

28 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, HVŽ č.j. 7167/1942. – K výkonu služby do Humenného byli odveleni strážm. Pavel Krajčí, který vedl expozituru, dále strážm. Jozef Beco, Ludovít Brziak, Ludovít Herceg, Pavol Kánalik, Ludovít Valko.

29 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, OkÚ Humenné č.j. 1810/1942 prez.

30 Na policejním ředitelství v Prešově zajatce přebírali polic.důst.zástupce J. Faguľa, J. Franček, polic. hlav. strážm. J. Gašparík, Š. Kozár, Š. Král.

31 HALAJ, D. – MONCOL, L. – STANISLAV, J.: *Francúzi v Slovenskom národnom povstaní*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2003, s. 23.

32 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MZV č.j. 2788/I-1942. – V praxi tomu tak bylo; např. Marcel Bignor a Clement Cablotre byli po překročení hranice zadrženi 15.8.1943 v Šaštíne a že se tak stalo v pohraničním pásmu,

V internačním táboře v Humenném se o stravu zajatců zpočátku postaralo stravovací hospodářství (stravné gazdovstvo) 2. eskadrony v Humenném (velitel stot.jezd. Juraj Bi-lej, proviantní por.hosp.v zál. Michal Koščík), dokud nebyla v táboře zřízena zvláštní kuchyně.³³ Okresnímu úřadu se podařilo zprovoznit přímo v táboře vlastní kuchyni 18. prosince 1942. Zde si zajatci vařili sami. Pro začátek bylo zakoupeno 20 q brambor, 100 kg fazolí, kapusta a další potraviny. NÚZ byl požádán o schválení přidělu příslušného množství mouky, brambor, luštěnin, umělého tuku, cukru a alespoň minimálního množství masa pro 25 osob na čtvrt roku.³⁴ Mluvčím Francouzů se stal kpt. Roger Vatinelle, který se sám určil jako hodnostně nejvyšší za „chef du camp d'Internés Français Humenné“, resp. „ainé du Camp de Humenné“. Důvěrníkem Srbů byl Ljubomir Ankić. Kpt. Vatinelle podal již 10. prosince 1942 první stížnost. Francouzi se dožadovali odděleného ubytování důstojníků, zaslání peněz přímo poštou na svá jména a volného nakládání s nimi, zvýšeného přidělu potravin a kuřiva, volných vycházek do města a návštěv kostela, vyhrazených míst v místní kavárně, dostupnosti slovenských a německých novin, psaní dopisů příbuzným. Rozhodli se těchto úlev dosáhnout osobní intervencí na španělském vyslanectví v Bratislavě.³⁵ Při hodnocení tohoto kroku zajatců si musíme uvědomit, že internační tábor již způsobem svého vzniku (na telefonický příkaz ÚŠB z pověření předsedy vlády Tuky) zavalil příčinu ke každodenním problémům, fungoval setrvačností bez statutu, směrnic nebo pokynů k zajištění ubytování, stravy, strážní služby, zacházení se zajatci, zdravotnímu dozoru, vedení administrativní agendy, za kompetenčních nejasností mezi úřady, v atmosféře vzájemné podezřívavosti zajatců a četnického dozoru vyvolané jazykovou bariérou. Improvizovaný provoz internačního tábora tak zůstal na bedrech okresního úřadu v Humenném (zejména zajištění stravy) a četnické expozitury přímo v táboře. Četníkům však zajatci odpírali poslušnost, ignorovali jejich příkazy, vyvstala hrozba útěků.³⁶ Strážní služba musela být posílena, jejího velení se 15. ledna 1943 ujal důst.zást. Alojz Palkovič.³⁷ Zpravodajskou ochranou internačního tábora se zabývalo velitelství 2. divizní oblasti v Prešově. Obranný důstojník stot.pěch. František Podhorský uskutečnil 26. února 1943 služební cestu do Humenného a provedl zde pohovory se zajatci. Na jejich základě dospěl k závěru, že Francouzi se obávají obsazení Slovenska Němci a opětovného zavlčení do německých zajateckých táborů. Místní obyvatelstvo již nejeví o tábor zájem. Četnická stráž v počtu 1+6 je ubytována v budově tábora a staví jednočlennou hlídku před vchodem do dvora, další před ubytovacím prostorem a další na cestě z druhé strany budovy, takže zajatci jsou pod stálým dozorem. Mají povoleny jedenapůlhodinové dopolední a dvouhodinové odpolední vycházky na dvore, dále docházejí do města pod stráží na nákup potravin. Hrozí samovolné útěky a návraty do a z města za účelem návštěv osob ženského pohlaví v nočních hodinách. Někteří Francouzi, kteří se naučili obstojně slovensky, se snaží udržovat písemný styk s osobami, které na Slovensku za svého pobytu poznali. Stot. Podhorský usoudil, že zajatci se mají „až velmi dobre.

byli po odpykání trestu za nepovolené překročení hranice bez cestovního dokladu předání 18.8.1943 německým polním četníkům v Senici.

33 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 4252/2/1942, MNO č.j. 168.009 Dôv./III/16-3-1942.

34 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, OkÚ Humenné č.j. 1992/1942 prez., ÚŠB č.j. 4855/2/1942, NÚZ č.j. 2342/IV/1943/2

35 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, Žandárska expozitúra internačného tábora Humenné č.j. 40/42, č.j. 45/42.

36 První útěk z internačního tábora se odehrál 10.12.1942. Pátrání bylo vyhlášeno po voj. Peterovi Huetovi.

37 Zvýšená pozornost měla být věnována Francouzům, kteří byli dopraveni do Humenného z jejich předchozího místa příkázaného pobytu v Topoľčanech pro jejich předchozí pokus o útěk do zahraničí. Opatření se týkalo tří důstojníků – kpt. Vatinella, kpt. Bertranda a npor. Durouleho.

Stážujú sa len na nudu. Chceli by pracovať voľne“. Podhorský však zaznamenal, že dosud nebyly vydány žádné směrnice pro provoz internačního tábora. „*Zvláštnych zpravodajsky zreteľa hodných okolností som nezistil*“, dodal.³⁸ ÚŠB však byla nucena zareagovat na nepřeberné intervence ze všech stran, včetně HVŽ, kterému se jednalo o bezpečnost místních četníků, a požádala 12. ledna 1943 MZV o vydání instrukce, kterým požadavkům zajatců lze vyhovět a kterým nikoliv s přihlédnutím k tomu, aby jim nebyla dána možnost k útěku nebo nebyla ohrožena bezpečnost strážní služby.³⁹

Náklady na řízení a vydržování tábora mělo nést v zastoupení francouzské vichystické vlády španělské vyslanectví jako zastupitelský úřad ochranné mocnosti. Španělské vyslanectví si již v prosinci 1942 vyžádalo seznam francouzských zajatců internovaných v Humenném. Legační tajemník Juan Streeruwitz y Hennem získal povolení k osobní návštěvě tábora ve dnech 28. ledna až 1. února 1943. Své zájmy uplatnili i Němci, kteří nechtěli nad věcí ztratit kontrolu. Vyžádali si písemnou zprávu o internačním táboře a seznam zde internovaných zajatců, včetně údajů, z kterého německého zajateckého tábora uprchli, a jejich zajateckého čísla.⁴⁰ O internační tábor se rovněž zajímal Hlavní stan Slovenského Červeného kříže (SČK), který požádal o zaslání seznamu všech internovaných osob, aby jej mohl předat do Ústřední zajatecké kanceláře MVČK v Ženevě.⁴¹ Dr. Paulíny z MZV, vědom si těžkostí místních slovenských úřadů, které doslova tápaly v situaci, se kterou neměly dosud žádnou zkušenost,⁴² doporučil nejdříve komisionálně zjistit nedostatky v provozu tábora a konkrétní požadavky zajatců za přítomnosti zástupců MZV, MNO, ÚŠB, SČK a španělského vyslanectví. MZV k zajištění chodu tábora zaslalo ÚŠB 10. února 1943 prozatímní pokyny, ve kterých uvedlo, že mezinárodní právo ani ženevská úmluva o zacházení s válečnými zajatci nemají podrobná ustanovení o internaci a tyto tak určují úřady státu, ve kterém jsou zajatci internováni.⁴³ Při jejich stanovení je nutné mít na zřeteli, aby přijatými opatřeními byl znemožněn útek internovaných vojenských osob a jakýkoliv styk těchto osob s armádou nebo

38 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠBO Prešov č.j. 136/2/1943; ŠA Prešov, f. Odbočka Ústredne štátnej bezpečnosti při Policajnom riaditeľstve v Prešove (1927) 1938 – 1945, inv.č. 1551, šk. 27, Veliteľstvo 2. divízejnej oblasti č.j. 1573 Dóv./o.d.1943. – Stot. Podhorský podal tuto příznivou zprávu, i když věděl, že 21.2.1943 byla v Humenném zadržena Helena Medová z Topolčan, která pro por. Duroula a jeho druhy obstarala buzolu a soubor map k útěku do Maďarska.

39 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠBO Prešov č.j. 136/2/1943; ŠA Prešov, f. Odbočka Ústredne štátnej bezpečnosti při Policajnom riaditeľstve v Prešove (1927) 1938 – 1945, inv.č. 1551, šk. 27, Veliteľstvo 2. divízejnej oblasti č.j. 1573 Dóv./o.d.1943. – Stot. Podhorský podal tuto příznivou zprávu, i když věděl, že 21.2.1943 byla v Humenném zadržena Helena Medová z Topolčan, která pro por. Duroula a jeho druhy obstarala buzolu a soubor map k útěku do Maďarska.

40 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 4707/2/1942, č.j. 264/2/1943, dále Legacion de España en Bratislava č.j. V.N.5, No. 6-43.

41 Seznam měl obsahovat matriční číslo kmenového listu, jméno a příjmení, den a místo narození, jméno otce, matky a osoby, kterou je v případě neštěstí nutné uvědomit, místo a den zajetí v Německu a internace na Slovensku, popř. zdravotní stav. SČK požadoval informaci o tom, jak je v táboře postaráno o výživu internovaných osob, jejich osazení, duševní potřeby, jaké mají peněžní prostředky, čím se zaměstnávají a jaký mají styk s okolním světem.

42 42 Optimismus okresního úřadu v Humenném, „Ináč je v internačnom táboře pokoj a všetko ide v poriadku“, zastíral pravý stav věci. Srov. SNA Bratislava, f. 203, 203-434-1, OkÚ Humenné č.j. 2030/42 prez. – Neuplyne mnoho času a vyvstanou otázky, kdo bude hradit otop, osvětlení, lékařské ošetření apod.

43 MZV požádalo MV již 28.10.1942, aby sdělilo, jak postupují slovenské úřady vůči civilním osobám, které jsou příslušníky nepřátelských států. MZV zdůraznilo, že otázka civilních osob – příslušníků nepřátelských bojujících států, kteří jsou na území druhé bojující strany nebo na území jí kontrolovaném, není dosud mezinárodně upravená. Jednotlivé státy posuzují a upravují statut těchto civilních osob ve válce v první řadě podle politických hledisek a praktických potřeb, přičemž se přihlíží k tomu, jak zachází druhý bojující stát s jejich civilními příslušníky. Tyto civilní osoby tak mohou být repatriované, konfinované nebo internované. Srov. VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, obyčejné, šk. 336, MNO č.j. 47.664/27.1942.

vojenskými úřady jejich státu, politická činnost nebo činnost ohrožující bezpečnost státu pobytu. Ženevskou úmluvu je možné aplikovat per analogiam v případě odděleného ubytování důstojníků a mužstva, resp. důstojníci nemají být přidělováni na práci, pokud si tak sami nepřejí. Ostatní otázky je třeba řešit samostatně a pragmaticky podle místních poměrů. Pokud tomu nebrání důvody bezpečnosti, nejsou námitky proti povolení občasných vycházek do města, čtení novin, návštěvy kostela při zachování příslušných omezení. V případě přidělu stravy a kuřiva bude vhodné přidržet se přidělových předpisů platných pro ostatní obyvatelstvo v rámci finančních prostředků, které pro francouzské zajatce refunduje v zastoupení francouzských úřadů španělské vyslanectví. Výplata peněz zajatcům bude i nadále probíhat prostřednictvím slovenských orgánů a zajatcům nebudou ponechávány větší sumy, než je nezbytné pro běžné výdaje. MZV nemělo námitky proti tomu, aby zajatci mohli častěji psát příbuzným při zachování cenzurních předpisů.⁴⁴ MZV vyslovilo přesvědčení, že otázka refundace výloh z vydržování pobytu internovaných Srbů se vyřeší dodatečně. Právě situace jugoslávských zajatců srbské národnosti v internačním táboře však představovala časovanou rozbušku. Srbové přišli do Humenného zcela bez prostředků, nikdo se o ně nestaral, vydržovali je Francouzi, kteří si z nich nadělali příkazníky. Situace se vyhrtila s příchodem dalších pěti Srbů v červnu 1943. Francouzům došla trpělivost a odmítli Srby dále stravovat ze svých zdrojů. Zoufalí táboroví četníci vytkli eskortě, že do internačního tábora dopravuje Srby, o které se nikdo nestará, nedostávají žádné peníze ani stravu. Stěžovali si, že nic nepřinesla ani improvizovaná sbírka mezi civilním obyvatelstvem a že obstarat finance pro Srby není možné.⁴⁵ Veřejná dobročinnost v otázce vydržování státního internačního tábora, to jistě nebyla dobrá vizitka pro slovenské úřady. Přitom tlak na to, aby internovaní zajatci mohli být zaměstnáni, sílil. Se žádostmi na změnu podmínek internace zajatců se na španělské vyslanectví obracel kpt. Vatinelle. Tím stavěl španělské diplomaty do delikátního postavení. Španělské MZV připravilo 25. února 1943 pro francouzské vyslanectví v Madridu memorandum týkající se zastupování francouzských zájmů na Slovensku, ve kterém se mj. hovoří o tom, že fakt, že francouzská vláda uznala slovenskou vládu bez toho, aby byly normalizovány vzájemné diplomatické vztahy, přivádí španělskou ochranu francouzských zájmů na Slovensku do dost delikátní a nenáležitě pozice. Memorandum zvláště zdůrazňuje, že problém Francouzů, kteří uprchli z Německa, ještě více komplikuje těžkosti, které se vyskytují při realizaci této ochrany a které se budou stupňovat, neboť otázka utečenců si vyžaduje neustálé intervence na slovenských úřadech.⁴⁶ Jednou z nich byla i výzva španělského vyslanectví z 2. března 1943 na okresní úřad v Humenném, aby Francouzi, kromě důstojníků, byli zaměstnáni podle své profese. Okresní náčelník dr. Mihály, který si byl vědom zoufalé situace Srbů žijících na úkor Francouzů, požádal 12. března 1943 ÚŠB o souhlas k jejich zaměstnání, aby získali vlastní finanční prostředky k živobytí.⁴⁷ Na ÚŠB se dostaly i úpěnlivé prosby táborových četníků, kterým zoufalá situace Srbů nebyla lhostejná. Četníci se obávali, aby v důsledku nečinnosti nadřízených orgánů nenesli odpovědnost především za zdravotní stav, resp. život těch zajatců, u kterých se projevují známky podvýživy. Srbové zůstali již několikrát úplně bez stravy, byli otrhaní, nebylo je kde šatit a léčit,⁴⁸ na jejich vy-

44 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MZV č.j. 165/I-1943.

45 ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, Žandárska expozitúra internačního tábora Humenné č.j. 196/43.

46 PETRUF, ref. 9, s.151.

47 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, OkÚ Humenné č.j. 483/43 prez.

48 V únoru 1943 nařídil státní okresní lékař MUDr. Vladimír Manica u některých internovaných zajatců odborné vyšetření, které si měli sami hradit.

držování nebyl poskytován žádný finanční paušál, ze svého jim vypomáhali sami četníci. Za místní četníky se postavil i jejich okresní velitel npor.výk. Ján Tarek.⁴⁹

Internovaní zajatci se rovněž obrátili na prezidenta Tisa, resp. jeho kancelář ve věci svého zaměstnávání a zřízení knihovny. Přednosta vojenského oddělení kanceláře prezidenta republiky (KPR) plk.pěch. Anton Bardoň si vyžádal 8. března 1943 na ÚŠB podrobnou zprávu, ve které by byly uvedeny poznatky o chování zajatců, organizaci tábora a způsobu ubytování. Považoval za užitečné, aby zajatci byli nějakým vhodným způsobem zaměstnáni, když o to sami žádají, a mohly by jim být poskytnuty knihy z bývalých židovských knihoven. Požadoval, aby o věci byl informován ministr vnitra.⁵⁰ SČK zároveň upozornil přednostu ÚŠB Jozefa Beňušku, že na Slovensko přijede v květnu 1943 na pracovní návštěvu delegace MVČK ze Ženevy na čele s jeho členem Dr. Eduardem Chapuisantem. Členem delegace bude i člen sekretariátu MVČK David de Traz, který má na starosti otázku válečných zajatců. Na pořadu jednání delegace budou otázky pomoci obětem války a dá se předpokládat, že jednání se bude věnovat i otázce válečných zajatců internovaných na Slovensku. SČK rovněž požádal, aby se otázky související s pobytem internovaných zajatců řešily ve smyslu ženevské úmluvy a upozornil, že již v roce 1939 byla při SČK zřízena Ústřední zajatecká kancelář, která je pověřena péčí ve styku zajatců s jejich rodinami. Na základě došlých dotazů ze zahraničí SČK usoudil, že internovaní zajatci dosud nemohli příbuzným zaslat o sobě žádné zprávy.⁵¹ Z tohoto důvodu se SČK rozhodl provést v internačním táboře v Humenném se zástupci MZV inspekci, což nebylo ÚŠB nijak příjemné a s odkazem na zaneprázdněnost účast na inspekci odmítla.⁵² Tlak KPR však přinesl změnu v postoji ÚŠB, která požádala MZV, aby po stránce mezinárodněprávní zaujalo stanovisko k požadavkům zajatců⁵³ a k jejich zaměstnávání.⁵⁴ Na přímý pokyn přednosty 2. odd. ÚŠB Dr. F. Jurča se in-

49 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, Žandárska expozitúra internačného tábora Humenné č.j. 132/43; VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, obyčajné, šk. 566, MNO č.j. 170.112 I/1.1943.

50 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, KPR č.j. 571 voj.kab./1943. – Bardoň předložení této zprávy urgoval 2.4.1943.

SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, SČK bez č.j. (22.3.1943), SČK č.j. 2097/Mš-B. – První 23 dopisy Francouzů byly předloženy k cenzuře 18.12.1942 a další pak v pravidelných týdenních intervalech. První zásilky pro internované zajatce došly 13. 3. 1943. Všechny zásilky určené pro a od internovaných zajatců odesílala četnická expozitura na ÚŠB. Odtud směřovaly teprve 8. 5.1943 na SČK. Zdlouhavou cenzuru způsobila především neznalost francouzštiny ze strany úředníků.

51 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, SČK bez č.j. (22.3.1943), SČK č.j. 2097/Mš-B. – První 23 dopisy Francouzů byly předloženy k cenzuře 18.12.1942 a další pak v pravidelných týdenních intervalech. První zásilky pro internované zajatce došly 13. 3. 1943. Všechny zásilky určené pro a od internovaných zajatců odesílala četnická expozitura na ÚŠB. Odtud směřovaly teprve 8. 5.1943 na SČK. Zdlouhavou cenzuru způsobila především neznalost francouzštiny ze strany úředníků.

52 ÚŠB uvedla, že „pre veľkú zaujatosť zástupci ÚŠB sa prehliadky tábora v Humennom nateraz nezúčastnia.“ Srov. SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 1190/2/1943.

53 Na mezinárodní dopady provozu internačního tábora na Slovensku upozornilo slovenské vyslanectví v Budapešti, které čelilo ústním i písemným dotazům ze strany tamních francouzských diplomatů, zejména vojenského atašé. Francouzi disponovali informacemi, že se s jejich uprchlíky z Německa nezachází v Humenném podle zásad haagské úmluvy. Slovenští diplomaté vědomi si toho, že francouzské výtky nemusejí mít reálný základ, však přesto připomněli pracovníkům represivního aparátu ÚŠB, že Slovensko je ve vztahu k (vichistické) Francii neutrálním státem a pokud by snad německé bezpečnostní orgány horlivě bděly nad osudem těchto uprchlých vojáků a slovenské bezpečnostní úřady postupovaly podle jejich pokynů, nelze v tom pokračovat bez jakéhokoliv zákonného podkladu a proti ustanovením mezinárodních dohod. Nebylo by ani v německém zájmu, aby se francouzským zajatcům nedostalo takového zacházení, které jim náleží. Slovenské vyslanectví v Budapešti upozornilo i na situaci francouzských zajatců v Maďarsku, kde jsou zajatci ubytováni v soukromí a mohou pracovat. Srov. SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, Vyslanectvo Slovenskej republiky v Budapešti č.j. 233/dóv./1943.

54 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB č.j. 1284/2/1943.

spekce v Humenném 8.4.1943 zúčastnil tajemník Velgos. Inspekce se dále zúčastnili leg, tajemník Dr. Paulíny (MZV), leg, tajemník Streeruwitz (španělské vyslanectví), okresní náčelník Dr. Mihály, oblastní četnický velitel stot. Rutšek a sl. Vilma Mišíková (SČK). Přítomní konstatovali, že v táboře jsou internovaní zajatci ubytováni ve dvou místnostech, společně důstojníci s poddůstojníky a mužstvem. Velí jim hodnostně nejvyšší kpt. Vatinelle, který je výbojný, vznětlivý, vzniká podezření, že je levičák [sic!]. Ubytovací prostory vyhovují hygienickým požadavkům a zdravotní stav zajatců je velmi dobrý. Dobrá je i strava, je zde velká kuchyně, kde si zajatci sami vaří (práce v kuchyni se ujal Jean Lamathe, který do tábora přišel ve skupině 6 zajatců 16. ledna 1943). Strážní službu vykonává četnická expozitura v počtu 1+6, která je ubytována v táboře a stráž je stavěna vždy v síle 3 mužů, přímý dozor na četnickou expoziturou a nad táborem zajišťuje oblastní četnický velitel v Humenném. Kázeň byla hodnocena jako špatná a uvolněná, což dokládá i značný nepořádek v ubytovacích prostorech. Důstojníci odmítají respektovat příkazy. Kázeň je ohrožená společným ubytováním se Srby, ze kterých si Francouzi udělali příkazníky, neboť se o ně nikdo nestará. Projevují se u nich známky podvýživy. Srbové se však chovají vzorně, není u nich obava, že by uprchli, pokud by pracovali mimo tábor. Kpt. Vatinelle se před mužstvem ostře ohradil, že se s nimi nezachází jako s válečnými zajatci, dožadoval se celodenního pobytu na dvoře (u důstojníků volně vycházky na čestné slovo), zaměstnání mimo tábor, návštěv kostela, denního tisku, volného poštovního styku, zubní ambulance.⁵⁵

Tento tristní stav zjištěný v běžném provozu tábora vyžadoval přijetí okamžitých opatření a nepřekvapí, že reakce slovenských úřadů na sebe nenechala dlouho čekat. Okresní náčelník dr. Mihály zařídil stravování zajatců na úvěr. MZV apelovalo na ÚŠB, aby urychleně zajistila převod tábora do správy MNO pod vojenské velení a dozor s odůvodněním, že francouzští a srbští (jugoslávští) zajatci internovaní v Humenném uprchli ze zajateckých táborů v Německu, byli na Slovensku zadrženi jako váleční zajatci, a proto se považují za vojenské a nikoliv civilní osoby, v žádném případě za politické nebo jiné vězně. MZV rozhodlo, že do předání internovaných zajatců vojenské správě budou provedeny tyto okamžité úlevy: oddělené ubytování důstojníků a mužstva, možnost pobytu na dvoře tábora po celý den za denního světla, návštěva kostela (1x týdně), návštěva kavárny pod dozorem (2x týdně), četba novin vycházejících na Slovensku a těch, které jsou volně v prodeji, zřízení knihovny, přidělení na práce, ale pod dozorem, urychlení a zjednodušení cenzury pošty prostřednictvím SČK. Krátkou cestou byl dán souhlas komisaři dr. Jurčovi, aby Srbové byli přiděleni na vhodné práce, resp. zaměstnání. MZV zároveň vyslovilo názor, že povinnost vydržovat všechny zajatce a zajistit potřebné finanční prostředky leží podle mezinárodního práva na slovenském státu, který má právo po skončení války na jejich refundaci. Francouzská vláda není smluvně zavázána na své příslušníky na Slovensku přispívat, ale činí tak z dobré vůle prostřednictvím španělského vyslanectví.⁵⁶

V noci z 16. na 17. dubna 1943 uprchlo z tábora všech 8 francouzských důstojníků (kpt. Vatinelle, Bertrand, por. Duroule, Taix, Lanusse, ppor. Lacour, Mathivet, Rocquemont).⁵⁷ Vzali s sebou veškeré šatstvo a vojenské příkrývky. Před útekem předal Vatinelle písemně velení tábora rtm. Paulovi Kiersovi. Při následné prohlídce zbylých internovaných

55 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, ÚŠB – úřední záznam 10.4.1943, taj. Velgos.

56 VÚA – VHA Praha, f. Sbírka, 11-17-8, MNO č.j. 258.468 Dôv./I/1.1943; SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, MZV č.j. 1266/I-1943.

57 Vatinelle a Bertrand byli zadrženi 18. 4. 1943 a dáni do věznice okresního úřadu v Michalovcích, odkud se jim po přepilování mříží podařilo uprchnout k maďarským hranicím.

Francouzů byly nalezeny mapy, pilky, paklíče. Okresní náčelník v Humenném oznámil útěk francouzských důstojníků španělskému vyslanectví a zároveň požádal o poukázání většího obnosu finančních prostředků na úhradu stravy a otopu, neboť není dále schopen stravovat zajatce na úvěr.⁵⁸ ÚŠB o útěku francouzských důstojníků informovala SČK a zároveň jej seznámila s úlevami, které byly zajatcům od 21. dubna 1943 poskytnuty.⁵⁹ Prezídium MV upozornilo ÚŠB, aby předání internovaných zajatců do rukou vojenské správy provedla pouze po dohodě s HVŽ,⁶⁰ které proto 4. května 1943 požádalo MNO o určení dne, kdy vojenská správa převezme správu a strážení tábora na základě požadavku MZV.⁶¹ Sama ÚŠB oznámila 8. května 1943 MNO, že již není nadále kompetentní rozhodovat o věcech týkajících se správy internačního tábora v Humenném (ÚŠB zdůraznila vojenského zajateckého tábora) a požádala o podniknutí okamžitých kroků k převzetí správy tábora vojenskou správou.⁶² Zároveň přednosta ÚŠB dr. Beruška předal v přítomnosti tajemníka Országha pokyny tajemníkovi Velgosovi ohledně převzetí tábora ze strany MNO, zaměstnávání Srbů na velkostatku v Humenném pod četnickým dozorem, cenzury korespondence ze strany SČK, kde si ÚŠB vyhradila předložení závadových zásilek po stránce státobezpečnostní s podškrtnutou závadovou pasáží.

Jaké však čekalo ÚŠB překvapení, když náčelník štábu ministra národní obrany plk.gšt. Štefan Tatarko 10. května 1943 oznámil, že MNO správu tábora se souhlasem předsedy vlády nepřevzme.⁶³ Přednosta ÚŠB dr. Beruška proto týž den podal podrobnou zprávu ministrowi vnitra A. Machovi, ve které zrekapituloval pobyt francouzských zajatců na Slovensku. Z této zprávy vyplynulo, že myšlenka na zřízení internačního tábora vznikla z požadavku německého vyslanectví v Bratislavě, aby byla přijata opatření, která by zabránila útěkům francouzských zajatců, kteří jsou na Slovensku s příkázaným místem pobytu, a jejich styku s civilním obyvatelstvem. MNO tyto zajatce považovalo za politické utečence a MZV se přiklánělo k názoru, že nejde o zajatce v pravém slova smyslu. Z tohoto důvodu si zřízení tábora vzala na starost ÚŠB, která postupovala v úzké spolupráci s MZV, aby nehatila vývoj diplomatických vztahů s Francií. Na poradě u ministra národní obrany 10. května 1943, které se za ÚŠB zúčastnil hl. komisař Jurčo, odmítl Čatloš převzetí tábora do správy MNO s tím, že pokud by se jednalo o vojenskou věc, učiní tak na přímý rozkaz Tisa, kterému ve vojenských věcech podléhá. Čatloš zároveň uvedl, že při cestě do Berlína mu předseda vlády Tuka potvrdil, že správa tábora nepatří do kompetence MNO.⁶⁴ Beňuška proto zprávu obdobnou té pro ministra vnitra zaslal i KPR. Beňuška v této zprávě Tisa dále informoval, jaké úlevy byly zajatcům povoleny, zmínil se o útěku francouzských důstojníků, nevynechal pasáž o rozhodnutí o povolení k práci pro zbývající francouzské zajatce (na práci byl přidělen pouze jeden z nich),⁶⁵ čemuž dosud bránil nedostatek bezpečnostních orgánů k zajištění dozoru. ÚŠB dále připravila pro španělské vyslanectví jako reakci na osobní návštěvu tajemníka Streeruwitze, který přinesl netrpělivě očekávanou zprávu v podobě 100.000 Ks od francouzského vyslanectví v Budapešti k úhradě všech výloh spojených s pobytem franco-

58 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, OkÚ Humenné č.j. 725/43 prez.

59 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 1675/2/1943.

60 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-1, Prezídium MV č.j. 153-20/4-1/43.

61 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, HVŽ č.j. 7167/42.

62 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 1745/2/1943.

63 VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, obyčejné, šk. 566, MNO č.j. 176.302 I/1-1943; SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, MNO č.j. 7609/Döv.obr.1943.

64 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 1758/2/1943.

65 Beňuška měl na mysli Jeana Penaina, který byl z tábora propuštěn a trvale přidělen na práci v Ružomberku.

uzských zajatců,⁶⁶ nový seznam internovaných Francouzů včetně jmen důstojníků, kterým se zdařil útek z tábora a informovalo vyslanectví o úlevách poskytnutých zajatcům s tím, že v nejbližších dnech budou přiděleni na práci.⁶⁷

ÚŠB zároveň zpracovala seznam omezení, která měla zabránit styku internovaných zajatců s jejich okolím. Okresní náčelník v Humenném tak byl 17. května 1943 informován jak o úlevách poskytnutých zajatcům v internaci, tak zejména o zákazech směřujících k izolaci zajatců na Slovensku. Zákaz se týkal jakéhokoliv styku zajatců s příslušníky slovenské armády, četnictva, policie, HG, FS a členy uniformovaných sborů a spolků a především styku s vojenskými úřady jejich státu, dále vstupu do vojenských kasáren a objektů, provádění politické činnosti nebo činnosti ohrožující bezpečnost Slovenska, účasti na shromážděních, schůzích nebo slavnostech, přijímání návštěv cizích a nepovolaných osob bez povolení ÚŠB. Styk s civilním obyvatelstvem mohl být umožněn pouze pod dozorem a v nevyhnutelném případě. Podrobná omezení byla stanovena pro písemný styk zajatců, kteří psali pouze příbuzným, a to 1x týdně. Mělo se jednat o obyčejné dopisy a poštou vydané dopisnice připuštěné v mezinárodní přepravě, otevřené a bez poštovních známek, které budou odevzdány četnickému dozoru a poté hromadně zaslány SČK. Nebyly připuštěny doporučené, expresní a letecké zásilky, vzorky bez ceny nebo balíky. Telefonní a telegrafní styk byl zakázán. Zákazem u poštovního úřadu v Humenném došlo k vyloučení z přepravy jakýchkoliv poštovních zásilek podaných zajatci nebo určených pro zajatce. Zajatci dostali přísný zákaz zmiňovat se v dopisech o slovenských politických, hospodářských a vojenských poměrech a o poměrech na Slovensku vůbec.⁶⁸ Informaci o těchto opatřeních obdrželo MZV a SČK, který byl zároveň požádán, aby závadovou korespondenci zajatců a korespondenci, kterou SČK obdrží od zajatců přímou cestou (a nikoliv prostřednictvím táborové četnické expozitury), předal ÚŠB.⁶⁹ Nepřekvapuje, že ti, jichž se přijatá opatření v podmínkách internace týkala, se o nich dozvěděli až jako poslední a se značným zpožděním. Okresní úřad v Humenném teprve 30. 5. 1943 seznámil velitele táborové četnické expozitury s úlevami, které ÚŠB přiznala internovaným zajatcům, a se zákazy, kterými je postihla.⁷⁰

Napětí v táboře se zatím stupňovalo, Francouzi prakticky vypověděli jakoukoliv poslušnost. Šest z nich 23. května 1943 během odpolední vycházky svévolně opustilo tábor a vydalo se do Humenného a okolí, což dozorující četníci připisovali jejich zájmu o ženy, pití a kuřivo. To se několikrát opakovalo i v následujících dnech. Henri Guy Fernand, který se vzdal úřednímu zákroku, musel být zadržen a dán do vazby. Nepomohlo ani zařazení na práci.⁷¹ Okresní náčelník, aby zabránil nejhoršímu, se snažil zaměstnat zajatce individuálně, a to dříve než k tomuto kroku získá oficiální souhlas. Krize propukla naplno v polovině června 1943. Do tábora byl z Prešova eskortován jugoslávský zajatec Dušan Dobroslav Lupuljev, který se neoprávněně vydával za důstojníka, z tohoto titulu se choval povýšeně

66 Důstojníkům bylo vypláceno služně ve výši 1500 Ks měsíčně a příslušníkům mužstva hrazeny výlohy spojené s pobytem.

67 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 1814/2/1943.

68 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 1814/2/1943.

69 SNA, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 1910/2/1943. – SČK zaslal 22.5.1943 ÚŠB první 4 zásilky závadového obsahu. ÚŠB uložila táborové četnické expozituře provést šetření ve věci a proti odesílatelům zakročit. MZV však zasáhlo, aby s opatření uvalených na korespondenci zajatců byly vyloučeny zásilky určené španělskému vyslanectví, které nepodléhají cenzuře. Tamže, SČK č.j. 6081/MŠ-B, MZV č.j. 1851/I-1943.

70 ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, OkÚ Humenné č.j. 864/43 prez.

71 Na velkostatek Fondu pre správu štátnych majetkov v Humennom bylo 1. 6. 1943 přiděleno 22 zajatců (4 Srbové a 18 Francouzů), ale Francouzi se v práci pro neznalost hospodářských prací neosvědčili, nadělali více škody než užítka a správce statku jejich výpomoc okamžitě odřekl.

k hodnostně nižším táborovým četníkům a ostatním zajatcům, nabádal je k útěkům, dožadoval se návštěv kina, fotbalu apod. Disciplína se úplně zhroutila, zajatci odcházeli z tábora do města bez dozoru. Francouzi odepřeli dále živit Srby ze svého a ti zůstali odkázáni na dobročinnost. Nejprve zasáhl SČK, který poskytl příspěvek ve výši 1000 Ks. Do věci se vložil i přednosta 15. odd. prezidia MV dr. Peter Starinský, který operativně rozhodl, aby se o srbské (jugoslávské) zajatce dočasně postaralo město Humenné s tím, že otázka refundací výdajů s tím spojených byla předložena k rozhodnutí předsednictvu vlády. Pro MV došlo k vyhocení situace v táboře ve velmi nevhodnou chvíli, právě v době, kdy definitivně neuspělo ve snaze přesunout otázku internovaných zajatců do rezortu MNO, což vláda 7. června 1943 oficiálně odmítla.⁷² Takže se hledal viník. ÚŠB vypracovala 21. června 1943 podrobnou zprávu pro předsedu sněmu Martina Sokola, který byl zároveň předsedou SČK, a to v intencích již vzpomínané zprávy pro ministra vnitra Macha a prezidenta Tisa. ÚŠB dále uvedla, že není po stránce financí a stravy postaráno o srbské zajatce, upozornila na časté útoky francouzských zajatců a zdůraznila, jakým zákazům jsou zajatci podrobeni. A viník se našel právě na straně SČK, který nevhodně a nesprávně informoval zajatce o povolených úlevách, takže zajatci si vše vysvětlili po svém jako volnost pohybu bez dozoru.⁷³

Četnická expozitura posílená na 8 mužů nedokázala zajistit relativně bezproblémový provoz tábora ani zabránit dalším výtržnostem. Podařilo se však zaměstnat sedm z celkového počtu devíti Srbů, bohužel individuální zaměstnání některých Francouzů ztroskotalo na jejich nekázní, resp. jejich opilství. Po dalších útocích zajatců se proto do tábora 14. července 1943 dostavili i krajový poslanec Andrej Tomko s okresním náčelníkem dr. Mihályem a okresním lékařem MUDr. Manicou, aby si vyslechli jejich stížnosti.⁷⁴ Španělské vyslanectví v Bratislavě zaslalo 12. července 1943 nótu, kterou 16. července 1943 následoval dopis španělského vyslance, s alarmujícími informacemi o poměrech v internačním táboře: úlevy, které byly francouzským zajatcům přiznány, nejsou vedením tábora poskytovány, zajatci nepracují, ačkoliv se o ně ucházejí místní zaměstnavatelé, došlo k zákazu vycházek,

72 Starinský si prostřednictvím styčného důstojníka pro HVŽ mjr.žand. Michala Repku vyžádal 29. 5. 1943 originál přípisu MNO, že tento rezort nepřevzeme správu tábora. MUDr. Ladislav Straka, přednosta zdravotnického odd. MV, oznámil 7. 6. 1943, že MV nutně potřebuje budovu bývalé nemocnice v Humenném, kde se nalézá tábor, pro nemocniční účely a pro ústav nevyčísitelně nemocných, který by sloužil pro celou východní část Slovenska. Zdůvodnil to tím, že 80 nevyčísitelně nemocných může být umístěno pouze v sídle státní nemocnice. Předsednictvo vlády však 10. 6. 1943 oznámilo prezidiu MV, že vláda na svém zasedání 7. 6. 1943 rozhodla, že péče o francouzské a srbské (rozuměj jugoslávské – pozn. O.P.) zajatce internované v Humenném patří do rezortu MV. Srov. VHA Bratislava, f. MNO 1939 – 1945, obyčejné, šk. 566, MNO č.j. 185.359/I/1-1943. – MZV rovněž ÚŠB připomenulo, že náklady na vydržování zajatců nese MV, pokud jsou zajatci zaměstnání, přísluší jim řádná mzda. Podrobnosti definitivní úpravy měla ÚŠB vyřešit ve spolupráci s SČK podle ustanovení ženevských úmluv. SNA, f. 203, 203-437-2, MZV č.j. 2053/I-1943.

73 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 2422/2/1943. – Zástupkyně vedoucího zahraničního odd. SČK Vilma Mišíková v dopisu ze dne 8.6.1943 seznámila rtm. Paula Kierse, který zastupoval francouzské zajatce, jaké kroky SČK podnikl ve prospěch zajatců. Uvedla, že zástupci MVČK, kteří navštívili Slovensko, se zajímali o jejich situaci, ale z důvodu krátkého pobytu návštěvu tábora v Humenném neuskutečnili. Klíč jeho sdělení se skrýval ve větě, že internovaní zajatci „pouvent se pouvoir librement toute la journée dans la cour, pouvent se rendre 2 fois par semaines au café et aller chaque dimanche à la mense, comme de pouvoir lire tous les journaux vendus Slovaquie.“ Právě tato inkriminovaná část dopisu, která neobsahovala žádný odkaz na dozor ze strany slovenských bezpečnostních orgánů při zajištění poskytnutých úlev zajatcům, měla na jejich chování a pracovní morálku neblahé důsledky.

74 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, OkÚ Humenné č.j. 994/43 prez., č.j. 1082/43 prez. – V Jablonke byl 28. 6. 1943 zadržen Peter Huet, který jako první francouzský zajatec z tábora uprchl 10. 12. 1942 a do tábora byl znovu eskortován 2. 7. 1943. Uváděl, že po útěku z tábora byl opětovně umístěn v německém zajateckém táboře. Vyvolal však podezření, že po útěku z tábora v Humenném již Němci zadržen nebyl a pohyboval se ilegálně neznámo kde. Huet zorganizoval 10. 7. 1943 další útěk z tábora.

někteří zajatci pro porušení zákona byli dáni do vězení v řetězech, zbiti, drženi bez jídla. Na tyto výtky reagoval velmi emotivně a podrobně okresní náčelník v Humenném. Uvedl, že zajatci si 2x denně kupovali potraviny a 2x týdně předměty denní potřeby, do kavárny odmítli chodit, že na to nemají peníze, koupali se v řece Laborec, každou neděli a ve svátek docházelo do kostela na mši 8 – 10 Francouzů, ostatní to odmítli. Upozornil na útky a výtržnosti zajatců, vyjmenoval konkrétní projevy násilného chování francouzských zajatců.⁷⁵ „V ničom nie sú obmedzovaní iba v tom, že musia chodiť pod dozorom a s týmto nijako nechcú súhlasiť a dožadujú sa úplnej volnosti tj. každý z nich chce ísť tam, kde sa mu páči a robíť to, čo sa mu páči [...] Prečo si nestážujú Srbi?“⁷⁶ Okresní náčelník si povzdechl, že „nezodpovedá pravde, že sa s nimi zachádza a nakladá jako sa len chce, ale pravdou je, že v Evrope niet zajateckého tábora, kde by sa vodilo zajatcom tak dobre ako v Humennom [...] Sťažnosti franc. vojenských zajatcov z tábora v Humennom sú bezzákladné, lebo už lepšie s nimi zaobchádzať nemožno.“⁷⁷ Tak odlišná hodnocení poměrů v táboře měla za následek jednak příkaz ministra vnitra Macha, aby francouzští zajatci byli dáni na práci pod přísnou kontrolou,⁷⁸ jednak předseda vlády Tuka souhlasil s tím, aby došlo ke komisionálnímu vyšetření stížností francouzských zajatců přímo v Humenném.⁷⁹

Do Humenného přijel 10. srpna 1943 tajemník španělského vyslanectví Streeruwitz a za účasti tajemníka Velgose z ÚŠB, pí. Skotnické-Mišíkové z SČK, okresního náčelníka dr. Míhályho a sl. Šutovské z MZV jako tlumočnice provedl šetření ve věci stížnosti francouzských zajatců. Zástupce zajatců rtm. Kiers i ostatní zajatci ústně i v písemných výpovědích prohlásili, že jsou s nynějšími poměry v táboře ve všeobecnosti spokojeni, dostalo se jim všech udělených úlev pod dozorem bezpečnostních orgánů. Na základě francouzsky psaného dopisu SČK, z něhož se mohli domnívat, že jim úlevy byly poskytnuty bez dozoru, začali pokyny bezpečnostních orgánů ignorovat, cítili se neprávem omezováni a tábor bez svolení opouštěli. Zajatci popřeli, že by byli při zadržení zbiti a drženi bez jídla. Pouze jeden z nich, Jacques Foldz, trval na fyzickém násilí ze strany velitele táborových četníků dôst.zást. Palkoviče.⁸⁰ Ani tato úřední návštěva však nepřinesla uklidnění do řad zajatců. V Humenném se v létě 1943 rozšířila poplašná zpráva, že do města přijdou Němci a budou umístěni ve staré nemocnici na místo internačního tábora, a tak pod záminkou, že na Slovensku zajatcům chybí osobní svoboda a hrozí jim nebezpečí transportu do Německa, většina Francouzů z tábora uprchla. První skupina 7 Francouzů tábor opustila 30. srpna 1943, další skupina 7 Francouzů (včetně rtm. Kierse) 3. října 1943 a zbylých 17 Francouzů (včetně por. Jana Geysselyho a ppor. Alberta Poupeta, kteří pobýli v táboře necelý týden) 13. října 1943, když se část z nich nevrátila ze zaměstnání. K nim se připojil 15. října 1943 Elie Gautier, který se léčil od 31. května 1943 ve státní nemocnici v Humenném a následně byl hospita-

75 Henri Guy Fernand byl umístěn do předběžné vazby pro násilí proti orgánu vrchnosti, Louis Labitte pro hanobení národa, Fernand Frassel a Pierre Cottin pro zločin krádeže.

76 SNA Bratislava, f. ÚPV 1938 – 1945, šk. 32/A, ÚPV č.j. 4626/43.

77 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, OkÚ Humenné č.j. 1184/43 prez.

78 Kromě kuchaře pracovali všichni Srbové, z 25 Francouzů jich pracovalo 12, včetně rtm. Kierse, který vypomáhal ve firmě Čekovský-Auto Škoda dielňa v Humenném.

79 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, MZV č.j. 2667/I-1943. – Tuka zároveň rozhodl i o úhradě výdajů za otop, osvětlení a lékařské ošetření zajatců z dispozičního fondu MZV.

80 SNA Bratislava, f. 203, 203-437-2, ÚŠB č.j. 3286/2/1943. – Velení četnické expozitury místo Palkoviče dočasně převzal hl.strážm. Štefan Závecký, kterého pak 5.9.1943 vystřídal hl.strážm. Jozef Kolpák.

81 ŠA Prešov, f. OÚŠB, šk. 27, kat.č. 1551, Veliteľstvo divízejnej oblasti 2 č.j. 3624/Dôv.o.d.1943, č.j. 4137/Dôv.o.d.1943, č.j. 4262/Dôv.o.d.1943, č.j. 4334/Dôv.o.d.1943.

lizován ve státní nemocnici v Kvetnici u Popradu s podezřením na tuberkulózu. V táboře zůstalo 9 Srbů.⁸¹

K řešení otázek dosavadního chodu tábora a jeho financování a zajištění jeho existence do budoucna se v Humenném sešla 29. října 1943 komise MV se zástupci místních orgánů. Přítomní museli konstatovat, že stravování srbských (jugoslávských) zajatců prozatímne zajistila okresní úřadovna SČK v Humenném a o potřebné šatstvo a obuv se postaral Hlavní stan SČK v Bratislavě. Od 1. listopadu 1943 převezme stravování zajatců okresní úřad v Humenném se stravovací jednotkou 14Ks na osobu a den. Okresní lékař zajistí pravidelné měsíční lékařské prohlídky. Zajatci jsou povinni (vyjma důstojníků) pracovat, náleží jim polovina vyplácené mzdy, druhá polovina bude v jejich prospěch uložena. Dohledem nad tím, zda zajatci pracují a kolik hodin denně a výběrem jejich mzdy od zaměstnatelů a jejím rozdělením, byla pověřena četnická expozitura. Důstojníci měli pobírat plat, jehož výši určí MV. Přítomní navrhli rozpočet provozu tábora na rok 1944 pro plánovaný počet 50 zajatců ve výši 548.000 Ks (z toho na stravu 252.000 Ks). Poprvé zde však zazněl názor, a to z úst okresního náčelníka dr. Mihályho, že okres Humenné je pohraničním okresem, což není vyhovující místo pro internační tábor zajatců. Mihály navrhl, aby zajatci byli podle možností umístěni na jiném místě, čímž by se předešlo hromadným útěkům do Maďarska jako dosud.⁸²

Kritická válečná situace států Osy na východní a jižní frontě v roce 1943 přiměla Slovensko k přijetí jednoznačného stanoviska k pobytu válečných zajatců nepřátelských a neutrálních států na svém území a k aplikaci norem mezinárodního práva, především ženevských úmluv o zacházení s válečnými zajatci, resp. o zlepšení osudu raněných a nemocných v polních armádách. I slovenské vládě byla adresována výzva MVČK v Ženevě ze dne 23. srpna 1943, ve které byly státy, které vedou válku, upozorněny na právní postavení, které získali váleční zajatci na základě haagské a ženevských úmluv. MVČK vyjádřil znepokojení, že některé kategorie válečných zajatců pod různými záminkami pozbyly svého statusu válečných zajatců. MVČK zároveň vyslovil přesvědčení, že garanci ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci se dostane i internovaným civilním osobám.⁸³ SČK apeloval 24. září 1943 na MZV, aby internovaným válečným zajatcům na Slovensku bylo přiznáno postavení vyplývající ze ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci s tím, že by dozor nad nimi i nadále provádělo MV. V předběžném stanovisku MZV se objevila nesmělá kritika MNO, které se v rozporu se ženevskou úmluvou brání převzít odpovědnost za válečné zajatce a tyto předává Němcům. MZV upozornilo, že Slovensko nepřistoupilo k haagské úmluvě o právech a povinnostech neutrálních mocností a osob v pozemní válce z roku 1907, která stanoví, že „*neutrálna mocnosť, ktorá prijme utieknuvších voj. zajatcov, ponechá ich na slobode. Ak trpí ich pobyt na svojom území, môže im prikázať bydlisko.*“ Z důvodu, že haagská úmluva nemá podrobnější ustanovení pro tuto kategorii uprchlých válečných zajatců, považovalo MZV aplikaci per analogiam ducha a zásad ženevské úmluvy za možnou a potřebnou

81 ŠA Prešov, f. OÚŠB, šk. 27, kat.č. 1551, Velitelstvo divízejnej oblasti 2 č.j. 3624/Dův.o.d.1943, č.j. 4137/Dův.o.d.1943, č.j. 4262/Dův.o.d.1943, č.j. 4334/Dův.o.d.1943.

82 ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, OkÚ Humenné č.j. D1/1579, Prezídium MV č.j. 152-6/9-4/43. – Jednání se účastnili hlavní rada Marian Mitske a hlavní účetní tajemník Blažej Mauzel za MV, okresní náčelník Ján Mihály a účetní tajemník Barnabáš Beňovský za okresní úřad v Humenném, hlavní notářský tajemník Koloman Durčinský za obec Humenné, sestra SČK Zlatica Repická za okresní úřadovnu SČK v Humenném, dále oblastní četnický velitel stot. Ladislav Rutšek a velitel četnické expozitury hl.strážm. Jozef Kolpák.

83 MINTÁLOVÁ, Z. – TELGÁRSKY, B.: *Červený kríž na Slovensku v rokoch 1939 – 1947*. Martin : Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2005, s. 67.

k řešení právního postavení této kategorie válečných zajatců. MNO nejprve k této otázce nezaujalo žádné stanovisko, nakoľik ji považovalo čistě za věc slovenské zahraniční politiky a samo nemělo zájem, aby zajatci setrvali na slovenském území. MV se aplikaci ženevské úmluvy na tuto kategorii válečných zajatců nebránilo s výhradou, že vždy půjde o vojenské osoby. Pod tlakem úřadu předsednictva vlády nakonec Čatloš jménem MNO 10. listopadu 1943 zaujal kladné stanovisko k využití zásad ženevské úmluvy per analogiam na francouzské a srbské (jugoslávské) válečné zajatce nacházející se na slovenském území, pokud zůstanou v péči MV.⁸⁴ Vstřícný postoj slovenských úřadů se plně promítnul do osudu jugoslávských zajatců srbské národnosti v Humenném. V lednu a v únoru 1944 po zadržení na slovenském území po útěku z německého zajateckého tábora č. 325 Stryj⁸⁵ byli do Humenného eskortováni jugoslávští důstojníci mjr. Ilja Deretić, kpt. Sava Poljanec, por. Jefka Gašić a ppor. Vojslav Ristić, které následoval mjr. Arsenije Boljević.⁸⁶ MZV požádalo slovenské vyslanectví v Bernu, aby si vyžádalo od MVČR v Ženevě (Agence centrale des prisonniers de guerre) registrační data těchto zajatců k aplikaci ženevské úmluvy a zároveň si vyžádalo výklad čl. 23 této úmluvy k poskytování platů jugoslávským důstojníkům.⁸⁷ Srbové-příslušníci mužstva individuálně pracovali a byla jim strhávána polovina mzdy, která se ukládala na vkladní knížky Sedliackej banky, fil. v Humennom.⁸⁸ Francouzům toto opatření posloužilo jako záminka o práci se dále neucházet a z tábora uprchnout.⁸⁹ Do internace se také dostal Vasil Dimitrović, chorvatské národnosti, který jako zajatec pracoval v Maďary okupovaném rumunském Sedmihradsku na železniční stanici v Kluži (maď. Koloszvár), kde v lednu 1944 projížděl vlak se slovenskými vojáky z východní fronty, kteří jej vzali s sebou na Slovensko. Zde si nevěděl rady a kaplan z fary v obci Petrovany jej odvedl na místní organizaci HSLS v Prešově. Dimitrović byl zadržen, odsouzen k 10dennímu vězení za nepovolené překročení slovenské hranice a 8.2.1944 eskortován do Humenného.

Po svém příchodu do tábora vznesli jugoslávští důstojníci vůči podmínkám internace řadu stížností a četné žádosti k jejich nápravě, které zástupci MZV a SČK tlumočili odpovědným pracovníkům MV. Nedostatky se týkaly platů internovaných důstojníků, mezd pracujících příslušníků mužstva, ubytování, stravování, zrušení internace pro důstojníky. Bezpečnostní orgány odmítly na další úlevy v internaci v plném rozsahu přistoupit. Jugoslávští důstojníci dostávali pouze zálohu na důstojnický plat s polními příplatky podle dosažených hodností v jugoslávské armádě do doby, než slovenská strana obdrží vyjádření MVČK

84 SNA Bratislava, f. ÚPV 1938 – 1945, šk. 32/A, ÚPV č.j. 4626/43, MZV č.j. 3245/43/I, č.j. 3902/43-I, č.j. 3903/43-I, Prezídium MV č.j. 152-5/10-3/43, MNO č.j. 273.536-I/1-1943, č.j. 272.870 Dôv.I/1.1943; dále f. S, S-426-5.

85 Zajatecký tábor č. 325 Stryj fungoval jako důstojnický tábor a pamětníci jej označují za trestanecký tábor. V táboře se nacházelo až 1800 jugoslávských důstojníků, většinou srbské národnosti. Před postupem fronty Němci většinu zajatců v lednu 1944 evakovali na území Francie. První transport zajatců opustil Stryj směrem na západ 13. 1. 1944. Srov. SIMIĆ, M.: *Hram Svetog Save u okolini Strazbura : Podvig grupe zarobljenih jugoslovenskih oficira*. Beograd : Čigoja štampa, 2000, s. 13, 18.

86 SNA Bratislava, f. MZV 1939 – 1945, šk. 300, inv.č. 482/44, MZV č.j. 2632/I-1944.

87 SNA Bratislava, f. MZV 1939 – 1945, šk. 300, inv.č. 798/44, MZV č.j. 3283/I-1944. – MV rozhodlo prozatím vyplatit jugoslávským důstojníkům zálohu do maximální výše 2500 Ks měsíčně odstupňovanou podle dosažené hodnosti. Na požadavek MZV vyplácet těmto důstojníkům platy, které náleží slovenským důstojníkům téže hodnosti, MV nepřistoupilo. Srov. ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, Prezídium MV č.j. 152-19/2-3/44, č.j. 152-11/3-7/44.

88 ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, Žandárska expozitúra internačného tábora Humenné č.j. 331/43, č.j. 20/44, OkÚ Humenné č.j. D1/788-1944.

89 Z tábora uprchli 10. 1. 1944 Hector Brelet, Jozeph Kerbrat a Marcel Saclé, 17.4.1944 je následovali Henri Bille, Fernand Fraselle a Antoine Marius. Srov. ŠA Prešov, f. OÚŠB, kat.č. 1551, šk. 27, Veliteľstvo divíznej oblasti 2 č.j. 34.101/Dôv.zprav.1944, č.j. 35.684/Dôv.zprav.1944.

v Ženevě. Odmítnutí se dostalo snaze, aby zajatci z řad mužstva, kteří pracovali, obdrželi mzdu v plné výši a mohli si tak zakoupit věci denní potřeby i v době, kdy nejsou zaměstnaní. Pouze nemocným nebo nezaměstnaným mohla být uvolněna z jejich úspor nejvýše částka 50 Ks na osobu a týden. Nikdo však nebránil zajatcům, aby prostřednictvím Červeného kříže zaslali své úspory rodinám v zahraničí.⁹⁰ MV dále souhlasilo se zakoupením průměrného množství pracovního a vycházkového šatstva, obuvi a dalších oděvních součástek pro zajatce z řad mužstva (důstojníci si vše hradili sami). Zvýšila se stravní jednotka z dosavadních 14 Ks na osobu a den na 18 Ks, pokud to odůvodnil cenový růst jednotlivých potravinářských výrobků. Zlepšily se ubytovací podmínky zajatců. Došlo k vyčištění a vymalování místností, dodání jednoduchých skříní na uložení šatstva a poliček nad postele a zajištění ložního prádla a jeho pravidelné výměny. MV však jednoznačně odmítlo povolit zakoupení rozhlasového přijímače a poslech rozhlasu. Na požadavek jugoslávských důstojníků, aby byli s ohledem na jejich dosavadní bezúhonné chování a nevyhovující podmínky kladené na jejich internaci jako důstojníků propuštěni z tábora na čestné slovo a konfinování v některém městě na středním Slovensku s povinností hlásit se pravidelně na příslušném policejním úřadě, si ponechalo MV čas na rozmyšlenou.⁹¹ Přednosta 15. (bezpečnostního) odd. prezidia MV dr. Starinský jistě věděl proč.

Tlak místních funkcionářů HSLS a HG na přemístění tábora mimo území šarišsko-zemplínské župy narůstal.⁹² Kritická situace na východní frontě s nezadržitelným postupem Rudé armády na západ určovala vojensko-strategické plány Němců v oblasti východních Karpat s nutností udržet stabilizované zázemí na Slovensku pro vybudování silného obranného pásma. Požadavky na policejně-bezpečnostní pacifikaci území východního Slovenska dostaly punc nejvyšší priority. Likvidace ohnisek bezpečnostních rizik nesnesla odkladu. Posílení represivní funkce bezpečnostních orgánů organizovalo a koordinovalo Starinského oddělení. Na východ státu směřovaly inspekční cesty pracovníků ústředního bezpečnostního aparátu k zmapování tamní bezpečnostní situace a připravovala se zpřísněná opatření na poli veřejné a státní bezpečnosti. V likvidaci internačního tábora pro válečné zajatce v Humenném se angažoval především šarišsko-zemplínský župan dr. Andrej Dudáš za podpory pplk. Jozefa Dresslera ve funkci exponovaného vyššího četnického důstojníka štábu v Prešově. V dubnu 1944 se situace v tábore po útěku některých jugoslávských zajatců, včetně por. Gašiće, opětovně vyhrotila. Okresní náčelník v Humenném zopakoval 28. dubna svou naléhavou prosbu o okamžité přemístění válečných zajatců z okresu Humenné do slovenského vnitrozemí (navrhl např. lokality Hnúšťa, Krupina, Modrý Kameň, Prievidza). Návrh odůvodnil posledními útekami zajatců, kteří se měli připojit k záškodníkům, a dále podezřelými kontakty jugoslávských důstojníků s nezodpovědnými jedinci, kteří jim podávají zprávy o situaci. Zmínil neblahý vliv tohoto stavu na morálku bezpečnostních orgánů a odvolával se na poznatky oblastního četnického velitele, který se domáhá rychlé a rozhodné nápravy „*dokial není neskoro*“.⁹³ Do tábora dorazili 29. dubna 1944 slovenští vojáci v počtu 10 mužů za účelem strážení internovaných zajatců, kteří byli z bezpečnostních důvodů ubytováni

90 Ljubomir Tasić převzal 8.4.1944 částku 434 Ks, kterou hodlal zaslat příbuzným do Jugoslávie.

91 ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, Prezídium MV č.j. 152-11/3-3/44, OkÚ Humenné č.j. D1/574-1944. – Zajatcům bez rozdílu hodnosti bylo prakticky zamezeno podávání stížností a žádostí vyšším úřadům. Doba byla označena za vážnou, aby se ústřední aparát musel osobně a denně zabývat problémy zajatců, které se běžně řeší z úřední povinnosti.

92 KORČEK, J.: *Slovenská republika 1943 – 1945*. Bratislava : MO SR, 1999, s. 89.

93 ŠA Prešov, f. Šarišsko-zemplínska župa, odd. štáto-bezpečnostné 1940 – 1944, inv.č. 1172, šk. 122, OkÚ Humenné č.j. D1/762-1944.

v jedné místnosti bez ohledu na hodnotu a nemohli se z této místnosti vzdálit. Přednosta dr. Starinský 3. května 1944 oznámil okresnímu náčelníkovi, že přemístění zajatců z Humenného bylo projednáno se županem dr. Dudášem, který již zařídil vše potřebné.⁹⁴

Župní úřad šarišsko-zemplínské župy v Prešově na telefonický příkaz MV nařídil 2. května 1944 okamžité přemístění válečných zajatců z internačního tábora v Humenném do zajišťovacího tábora v Ilavě. Župan předpokládal, že přesun zajatců proběhne vojenskými vozidly (1 osobní a 2 nákladní auta) za četnické (10 mužů) a vojenské asistence (10 – 12 mužů) dostatečně vyzbrojené proti nenadálému přepadení. Vojáci však žádost župana nevyslyšeli a na eskortě zajatců se nepodíleli. Odsun zajatců byl proveden civilními vozidly a za doprovodu četníků. Zásah v táboře provedl osobně pplk. Dressler za asistence pověřeného velitele tábora strážm. Poláka. Pplk. Dressler informoval nejstaršího důstojníka mjr. Boljeviče, že dojde k přemístění tábora na jiné místo, aniž by mu naznačil, kam budou zajatci přesunuti. Současně mu dal poměrně krátkou dobu na přípravu k odchodu. Boljevič neúspěšně protestoval, byl důrazně napomenut a odkázán na velitele nového tábora. Před odchodem prošli zajatci osobní prohlídkou a dostalo se jim důrazného upozornění, že při každém pokusu o útek bude zahájena střelba. Zajatci byli 2. května 1944 mezi 21. – 22. hodinou eskortováni do Prešova. Odtud na dvou nákladních vozidlech za asistence četníků pod velením hl.důst. zást. Strelce z četnického pohotovostního oddílu Nižný Šebeš byli 4. května 1944 dopraveni do zajišťovacího tábora v Ilavě.⁹⁵ Do Ilavy bylo přemístěno 14 zajatců.⁹⁶ Likvidace internačního tábora v Humenném probíhala po materiální a finanční stránce do 8. května, resp. 9. června 1944.⁹⁷

Internačním táborem pro válečné zajatce v Humenném prošlo po dobu jeho existence celkem 70 osob, z toho 52 francouzských a 18 jugoslávských vojáků. Ústřední slovenské úřady se dlouho nemohly shodnout na jejich právním postavení. MNO považovalo válečné zajatce uprchlé z německých zajateckých táborů a zadržené na slovenském území za politické uprchlíky, od nichž dalo ruce pryč a dělalo, že neexistují. MV za rozhodujícího podílu ÚŠB prosazovalo státně-bezpečnostní zájem, čemuž odpovídala praxe policejního trestního řízení se zadržеныmi uprchlými válečnými zajatci a jejich následné vyhoštění ze slovenského území. V případě jejich pobytu na Slovensku se ÚŠB dožadovala jejich striktní izolace a přísného dozoru. MZV považovalo zadržené francouzské a srbské (rozuměj jugoslávské) vojáky za vojenské osoby z neutrálních států, kterým je však nutno zabránit vojensky se angažovat proti Němcům, spojencům Slovenska. Pouze SČK chápal tyto osoby jako obě-

94 ŠA Prešov (pobočka Humenné), f. OkÚ-Hé, Internačný tábor zajatcov, šk. 5, Prezídium MV č.j. 152-3/5-1/44.

95 ŠA Prešov, f. Šarišsko-zemplínska župa, odd. štáto-bezpečnostné 1940 – 1944, inv.č. 1172, šk. 122, ŽupÚ Prešov č.j. 142/IV-i/ŠB odd.1944, OkÚ Humenné č.j. D1/783-1944, Exponovaný vyšší žandársky dôstojník štábu v Prešove č.j. 39 dôv/1944.

96 ŠA Prešov, f. Šarišsko-zemplínska župa, odd. štáto-bezpečnostné 1940 – 1944, inv.č. 1172, šk. 122, Zaisťovací tábor Ilava č.j. 171 dôv/44. – Do Ilavy byli převezeni jugoslávští zajatci mjr. Boljevič, mjr. Deretič, kpt. Poljanec, ppor. Ristič, dále Ankič, Belič, Dimitrovič, Jakovljevič, Jesič, Jovičić, Mirč, Radin, Tasič a francouzský zajatec Jean Coclin.

97 Dressler šel však dále. Podal hlášení župnímu úřadu v Prešově, v němž si stěžoval na chování vedoucí úřadovny SČK v Humenném Zlatici Repické. Označil ji za nespolehlivou, požadoval její odvolání z Humenného a vyhrožoval zákrokem podle zákona č. 50/1944 Sl.z., o ochraně osobnej slobody, domového pokoja, ich dočasnom obmedzovaní, ako aj o obmedzovaní iných práv a slobód. Repickou obvinil z toho, že kritizovala postup bezpečnostních orgánů vůči internovaným zajatcům a koncem dubna 1944 informovala Hlavní stan SČK v tom smyslu, že zajatci jsou nevinní lidé, ničeho se nedopustili a nejsou ve spojení s partyzány, i když podle Dresslerových poznatků o tom není žádných pochyb. Srov. ŠA Prešov, f. Šarišsko-zemplínska župa, odd. štáto-bezpečnostné 1940 – 1944, inv.č. 1207, šk. 122, Exponovaný vyšší žandársky dôstojník štábu v Prešove č.j. 174 dôv/1944.

ti války. Slovenské ústřední úřady se nakonec rozhodly, že na válečné zajatce zadržené a internované v Humenném se aplikují zásady ženevské úmluvy o zacházení s válečnými zajatci, ke které Slovensko přistoupilo již v roce 1939, per analogiam. Někteří z nich se přidali ke slovenskému odboji a zúčastnili se Slovenského národního povstání v partyzánské jednotce francouzských bojovníků,⁹⁸ nebo zastávali významné velitelské nebo bojové posty v povstalecké armádě.⁹⁹

SEZNAM FRANCOUZSKÝCH VOJÁKŮ INTERNOVANÝCH V HUMENNÉM (OD – DO)

Henri BATTUT	14.08.1943	30.08.1943 (útěk)
Auguste BELLEMIN	01.06.1943	13.10.1943 (útěk)
Léon BENEDETTI	19.11.1942	13.10.1943 (útěk)
René Marie BERTRAND	14.12.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Henri BILLE	01.02.1944	17.04.1944 (útěk)
Albert BOURLON	28.06.1943	30.08.1943 (útěk)
Hector BRELET	29.10.1943	10.01.1944 (útěk)
Joseph BRUN	16.01.1943	13.10.1943 (útěk)
Hugues CALZAVARA	říjen 1943	leden 1944 (?)
Eugéne CAMOIN	19.11.1942	03.10.1943 (útěk)
Jean COCLIN	1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Pierre COTTIN	28.12.1942	10.07.1943 (útěk)
Henri DUROULE	21.12.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Henri Guy FERRAND	19.11.1942	30.08.1943 (útěk)
Jacques FOLDZ	16.01.1943	03.10.1943 (útěk)
Fernand FRASELLE	16.01.1943	10.07.1943 (útěk)
	16.03.1944	17.04.1944 (útěk)
Albert Bisiliant GARDET	16.01.1943	30.08.1943 (útěk)
Elie Louis GAUTIER	14.12.1942	15.10.1943 (útěk)
Jean Pierre GEYSSELY	08.10.1943	13.10.1943 (útěk)
Valentin GORCZAK	14.12.1942	30.08.1943 (útěk)
Peter HUET	19.11.1942	10.12.1942 (útěk)
	02.07.1943	10.07.1943 (útěk)
Max Lucian Jasmin CHABERT	14.12.1942	13.10.1943 (útěk)
Henri Vital CHAUVET	01.10.1943	13.10.1943 (útěk)
Adolphe CHUIN	19.11.1942	03.10.1943 (útěk)
Ludovit KASSE	01.06.1943	30.08.1943 (útěk)
Joseph KERBRAT	29.10.1943	10.01.1944 (útěk)
Paul Maurice KIERS	14.12.1942	03.10.1943 (útěk)
Louis LABITTE	14.12.1942	13.10.1943 (útěk)
Charles LACOUR	19.11.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Jean LAMATHE	16.01.1943	13.10.1943 (útěk)
Henri LANUSSE	14.01.1943	16.-17.04.1943 (útěk)

98 HALAJ, ref. 31, s. 43.

99 Neboli sme sami. Banská Bystrica :Múzeum SNP; M.O. ENTERPRISE, 1994, s. 31-32; *Důstojníci a štáby povstaleckej armády : Organizačná štruktúra 1. československej armády na Slovensku. Banská Bystrica : M.O. ENTERPRISE, 1994, s. 113, 204; STANISLAV, J.: Letectvo v prípravách na ozbrojené vystúpenie a jeho účasť v SNP. Bratislava : VEDA, 1996, s. 223-224.*

Eugène LAURENT	14.12.1942	13.10.1943 (útěk)
Marcel LEFEUVRE	14.01.1943	03.10.1943 (útěk)
Jules LOCRET	říjen 1943	leden 1944 (?)
Joseph LOUIS	19.11.1942	03.10.1943 (útěk)
Pierre Jean Marie LUBERT	19.11.1942	13.10.1943 (útěk)
Antoine MARIUS	01.02.1944	17.04.1944 (útěk)
Jean Fernand Victor MATHIVET	19.11.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Henri MAZIN	21.09.1943	03.10.1943 (útěk)
Henri NÉRI	14.12.1942	13.10.1943 (útěk)
Jean PENAIN	14.12.1942	únor 1943 (propuštěn)
Alfred PILLARDEAN	11.06.1943	30.08.1943 (útěk)
Albert POUPET	08.10.1943	13.10.1943 (útěk)
André RAYMOND	11.06.1943	13.10.1943 (útěk)
Jean ROCQUEMONT	14.12.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Marcel Gonard SACLÉ	24.10.1943	10.01.1944 (útěk)
Henri Alphonse Francis TAIX	19.11.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Henri THAREAU	16.01.1943	13.10.1943 (útěk)
Roger VATINELLE	14.12.1942	16.-17.04.1943 (útěk)
Francis VISSET	19.11.1943	13.10.1943 (útěk)
Miceslav VITON	01.10.1943	13.10.1943 (útěk)
Jan ZLOTYKAMIEN	14.08.1943	13.10.1943 (útěk)

SEZNAM JUGOSLÁVSKÝCH VOJÁKŮ INTERNOVANÝCH V HUMENNÉM (OD – DO)

Ljubomir ANKIĆ	14.12.1942	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Živko BELIĆ	17.06.1943	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Lubisav BOGDANOVIĆ	03.11.1943	22.04.1944 (útěk)
Arsenije BOLJEVIĆ	únor 1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Ilija DERETIĆ	28.01.1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Vasil DIMITROVIĆ	08.02.1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Jefta GAŠIĆ	26.01.1944	29.04.1944 (útěk)
Michail JAKOVLJEVIĆ	1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Cvetko JESIĆ	14.12.1942	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Dragoslav JOVIČIĆ	17.06.1943	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Dimitr Milider KOSTIĆ	14.12.1942	1944 (?)
Dušan Dobroslav LUPULJEV	09.06.1943	1944 (?)
Živo MIRĆ	17.06.1943	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Sava POLJANEC	26.01.1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Stanislav RADIN	březen 1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Vojslav RISTIĆ	26.01.1944	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Ljubomir TASIĆ	14.12.1942	02.05.1944 (do ZT Ilava)
Mihajlo ŽUŽIĆ	17.06.1943	22.04.1944 (útěk)

O. PEJS: ZUR EXISTENZ DES INTERNATIONSLAGERS FÜR KRIEGSGEFANGENEN IN DER STADT HUMENNÉ (1942 – 1944)

Durch das Internationslager für Kriegsgefangenen in Humenné gingen während seiner Existenz insgesamt 70 Personen, davon 52 französische und 18 jugoslawische Soldaten, hindurch. Die slowakischen Zentralorgane konnten sich auf ihre rechtliche Stellung lange Zeit nicht einigen. Das Ministerium der Nationalverteidigung hielt die Kriegsgefangenen, die aus deutschen Gefangenenlagern flüchteten und auf dem slowakischen Gebiet gefangen wurden, für politische Flüchtlinge, von denen sie die Hände weg nahmen und taten, als ob sie nicht existierten. Das Innenministerium mit entscheidender Teilhabe von Zentralstelle des Staatssicherheitsdienstes setzten staatliche Sicherheitsinteresse durch, der auch die Praxis des Strafverfahrens in den Fällen der festgenommenen geflüchteten Kriegsgefangenen und ihrer folgenden Ausweisung aus dem slowakischen Gebiet entsprach. Im Fall ihres Aufenthaltes in der Slowakei forderte die zentralstelle des Staatssicherheitsdienstes ihre strikte Isolation und strenge Aufsicht an. Das Aussenministerium hielt die festgenommenen französischen und serbischen (verstehe jugoslawischen Soldaten) für Militärpersonen aus neutralen Staaten, denen doch nötig ist zu verhindern sich gegen die Deutschen (Verbündeten des Slowakischen Staates) militärisch zu engagieren. Allein das Slowakische Rote Kreuz hielt diese Personen für Kriegsoffer. Die slowakischen Zentralorgane entschieden sich schliesslich, dass auf die Kriegsgefangenen, die in Humenné interniert wurden, die Prinzipien der Genfer Konvention über Behandlung der Kriegsgefangenen, zu der die Slowakei per analogiam schon in 1939 zutrat, appliziert werden. Einige von den Gefangenen traten später zur slowakischen Widerstandsbewegung bei und nahmen an dem Slowakischen Nationalaufstand in der Partisanengruppe der französischen Kämpfer teil oder bekleideten wichtige Kommando- oder Kampfpositionen in der Aufstandsarmee.